

Johdanto.

1 §.

TEKIJÄNOIKEUDEN KÄSITE JA OIKEUDELLINEN LUONNE.

1. *Käsite.* Henkisen tuotteen tekijällä on lainsäännöksistä riippumatta yleisistä oikeusperiaatteista johdettavissa oleva oikeus tuotteeseensa l. teokseensa, kuten henkistä tuotetta TekijäL:ssä useimmiten nimitetään. Niin kuin fyysillisen esineen omistaja vallitsee esinettänsä l. käyttää sitä mielensä mukaan, on myös henkisen tuotteen tekijällä teokseensa vallinta l. disponoimisvalta; hän määrää, onko teos tuleva julkisuuteen l. yleisön saataviin, ja hänellä on oikeus luovuttaa teos toiselle tai antaa toisen käyttää sitä tavoin tahi toisin. Mutta paitsi tätä tekijällä olevaa oikeuden positiivista funktiota, on hänellä, samoin kuin fyysillisen esineen omistajalla, teokseensa myös negatiivinen funktio, s.o. hänellä on valta estää muita sitä valitsemasta l. käyttämästä hyväksensä,¹ kuitenkin ainoastaan, mikäli teoksella on fyysillinen alusta, substraatti, kirjailijalla käsikirjoitus, säveltäjällä partituuri, kuvaamataiteilijalla maalaus tai veistos jne, joita he hallitsevat. Tekijällä henkisen tuotteeseen oleva hallinta, ns. *tekijänhallinta*, sisältyy hänellä substraattiin l. *alkuteokseen* (TekijäL 22 § 1 mom.) olevaan esinehallintaan. Hän voi luovuttaa toiselle käsikirjoituksen pai-

¹ Omistusoikeuden positiivisesta ja negatiivisesta funktiosta ks. *Undén*, *Svensk sakrätt* s. 94; *Bürgerliches Gesetzbuch* 903 §; *Schweizerisches Zivilgesetzbuch* 641 art.

nosta julkaisemista, partituurin julkista esittämistä tai kuvaveistoksen monistamista varten (positiivinen funktio)¹ ja pidättämällä mainitut alkuteokset takanansa estää niiden julkisuuteen tuleminen (negatiivinen funktio). Mutta mikäli henkiselä tuotteella ei ole fyysillistä alustaa, niin kuin on laita esim. kun puhe pidetään vapaasti, ei yleisten oikeusperiaatteiden nojalla käy päättelemisen, että tekijällä silloinkin olisi teokseensa tekijänhallinta; hänellä ei ole tosiasiallista mahdollisuutta estää sivullista ryhtymästä teoksen vallitsemiseen, mainitussa esimerkissä puheen painosta julkaisemiseen.

Siinäkin tapauksessa, että henkiselä tuotteella on fyysillinen alusta, suojaa sen hallinta tekijää vain niitä hallinnan häiritsemistoimenpiteitä vastaan, jotka kohdistuvat tuohon alustaan. Kirjailija voi vaatia, että varastettu käsikirjoitus luovutetaan takaisin, mutta hän ei voi saattaa varasta vastuuseen käsikirjoituksen julkistamisesta l. julkisuuteen saattamisesta sen monisteiden l. ns. *teoskappaleiden* monistamisen ja levittämisen kautta, tai *toisintamisesta*, esim. jäljentämisestä, kääntämisestä vieraalle kielelle, muuntelemisesta tahi julkisesta esittämisestä. Niin ikään tekijänhallinta joutuu vaaraan, kun alkuteos luovutetaan toisen hallintaan. Luovutukseen ei voida pätevästi liittää ehtoa, ettei henkistä tuotetta saateta yleisön saataviin.² Tekijän oikeus teokseensa on vain relatiivinen; luovutuksensaajaa vastaan hänellä on ehdon noudattamatta jättämisestä luovutussopimukseen perustuva, käytännöllisiltä tuloksiltaan tavallisesti riittämätön kanneoikeus. Kolmatta henkilöä vastaan häneltä puuttuu kanneoikeus kokonaan.

Mikäli tekijänhallinnan ulottaminen yli edellämainittujen rajojen on oikeuspoliittisesti tarpeellista, niin kuin se henkisten tuotteiden tekijäin kannalta epäilemättä on, voidaan se ai-

¹ Niin kauan kuin musiikin esittäminen oli kaikille vapaa säveltäjien teoksista, ei partituureja niinkään usein kuin nykyään julkaistukaan painosta, ja yhä edelleen partituureja monesti vain lainataan, varovaisuudesta niiden maiden suhteen, joissa sävellysteoksien suoja jatkuvasti on puutteellinen. *Kohler*, *Urheberrecht* s. 345 s; *Dernburg* s. 58.

² *Raestad* s. 11 s.

kaansaada ainoastaan erityisten lainsäännösten kautta, joilla tekijän oikeuden negatiivista funktiota täydennetään. Siinä mielessä on syntynyt tekijänoikeus-l. tekijälainsäädäntö, jossa on säännötetty sanottu funktio, tunnustamalla tekijälle yksinoikeus henkisten tuotteiden julkistamiseen ja toisintamiseen (*TekijäL* 1 ja 4 §) sekä säätämällä rangaistus ja muita absoluuttisestikin vaikuttavia, s.o. myös kolmanteen henkilöön kohdistuvia oikeusseuraamuksia yksinoikeuden rikkomisesta (*m. l. 5 luku*).

Tekijänoikeuden negatiivisen funktion johdosta selitettiin sanottu oikeus viime vuosisadan loppupuoliskolla toisinaan (*Gerber*, *Klostermann* ym.) torjumisoikeudeksi (*Abwehrrecht*), joka ei olisi muuta kuin tekijän suojaksi säädettyjen oikeussääntöjen heijastusvaikutus, s.o. lainsäätävä suojaisi tekijänoikeutta käsittelemällä sen loukkaamista rikoksena, jonka seurauksena on rangaistus, korvausvelvollisuus ym.¹ Tämä merkitsi sitä, ettei tekijänoikeus ollutkaan varsinainen subjektiivinen oikeus, jonka nojalla tekijä voi vaatia itselleen oikeusturvaa. Mainittua käsitystä vastaan on sanottu, ettei tekijänoikeussäännösten kantavaksi perustukseksi ole otettava tekijänoikeuden kieltoperäistä funktiota, vaan sen kohde, henkinen tuote.² Ennen kaikkea on kuitenkin huomattava, että kieltoperäinen funktio on vain yksi puoli tekijänoikeutta. Yksinoikeus, josta puheenaoleva funktio johtuu, on, samalla kun se siis sisältää vallan estää sivullista käyttämästä toisen henkistä tuotetta hyväksensä, myös oikeus teokseen, jonka nojalla tekijä voi, niinkuin edellä mainittiin, tahtonsa mukaisesti itse käyttää l. vallita teosta. Jos tekijänoikeudelta edelläsanotulla tavalla kiistetään subjektiivisen oikeuden luonne, olisi se kiis-

¹ Niin vielä mm. *Laband* s. 226 ss; vrt. myös *Sohn* s. 62 alav. 71. Mainittua käsitystä vastaan mm. *Kohler*, *Autorrecht* s. 3 ss. ja *Urheberrecht* s. 86; *Kahn* s. 1; *Ask* s. 4; *Gierke* s. 757; *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 16; *Grundtvig-Glahn* (*Kruse*) s. 25; *Ruffini* s. 425.

² *Elkeberg*, *Studier i patenträtt* s. 18 ss.; *Grundtvig-Glahn* (*Kruse*) s. 38. *Kohler*, *Autorrecht* s. 3 luonnehtii puheena olevan käsityskannan teolliseksi "welche die Auster fortwirft und uns die nackte Schale lässt".

tettava myös omistusoikeudelta fyysilliseen esineeseen. Tekijänoikeus on siis epäilemättä luettava subjektiiviseksi oikeudeksi, joka antaa tekijälle vallan vallita teostansa ja estää muita sitä vallitsemasta.¹

Tekijänoikeuden funktioista on kuitenkin negatiivinen funktio tärkein, josta syystä, kun tekijänoikeudesta puhutaan, tavallisesti tarkoitetaan sen kieltoperäisyyttä ja tekijän yksinoikeutta teokseen käsitellään, jollei muuta ilmene, tässä mielessä.²

Yksinoikeus negatiivisena funktiona voi olla rajaton tai rajoitettu. Teoksen elämässä on kaksi vaihetta, sen luominen (*la creation*), ja ensimmäinen julkisuuteen saattaminen (*la communication au public*). Ennen viimeksimainittua vaihetta tekijän yksinoikeus on rajaton.³ Teoksen ensi kerran tapahtuva julkistaminen on tekijän ehdottomana yksinoikeutena. Teosta ei ole lupa vastoin tekijän tahtoa saattaa julkisuuteen missään muodossa, ei monisteiden levittämisen kautta, toisintamalla eikä muullakaan tavalla.⁴ Julkistamattoman teoksen tekijänoikeuden ulosmittauskin l. pakkotäytäntö velasta on kielletty tekijän pesästä (*TekijäL 24 §*), ja tekijä voi testamentilla

¹ *Torben Lund*, Billedkunsten s. 122. Vrt. myös *Ekström* s. 210; *Eberstein*, Författarrätten II s. 103; *de Boor* s. 35. — Estämisellä on henkisesti tuotteesta puhuttaessa, jos siihen ei liity substraatin fyysillistä hallintaa, ymmärrettävä oikeuskeinoin ryhtymistä omavaltaista vallitsemista vastaan tai sen vaikutusten torjumiseksi.

² *Copinger* s. 2: "Copyright is in fact, (siteerajan kurs.) only a negative right to prevent the appropriation of the labours of an author by another." *Melliger* s. 32 s. on sitä mieltä, ettei tekijänoikeudella voi ollakaan muuta kuin kieltoperäinen sisällys; tekijän disponomisvalta olisi ainoastaan tosiasiallista mahdollisuutta ryhtyä toimiin, jotka hän voi sivulliselta kieltää. Eikö siis omistusoikeuskaan olisi muuta? Positiivinen sisällys ilmenee Suomen oikeuden mukaan mm. *TekijäL 32 § 4 mom:n* säännöksestä, jonka mukaan tekijällä on valta lunastaa luvattomasti toisintetun teoksen kappaleet.

³ *Mayer* s. 22: Avant toute communication de l'oeuvre l'auteur est un maître absolu. Ks. myös *Kahn* s. 3 s.

⁴ *Torben Lund*, Forfatterret s. 24; *Höffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 116.

määrätä, ettei teosta hänen kuoltuaankaan saateta julkisuuteen (*m. l. 23 § 2 mom*).

Toisin on kerran julkisuuteen saatetun henkisen tuotteen laita. Julkistaminen on ainutkertainen toimenpide, jota ei sellaisenaan voida uudistaa. Kerran julkisuuteen saatettu teos on sekin tekijänhallinnan alainen, mutta mikäli sellainen teos uudelleen esitetään julkisesti teatterissa tai konsertissa tms, on kysymyksessä sen toistettu julkistaminen ja yksinoikeus tähän ei ole rajoittamaton, vaan sitä on supistettu muun muassa ns. yleisönoikeuden hyväksi, jota paitsi Suomen lain mukaan sanotunlainen yksinoikeus tekijällä on vain erityisesti lueteltuihin julkistamisfunktioihin.

Oikeussuojan erilaisuus julkistamattoman ja julkistetun teoksen välillä johtuu siitä, että yksinoikeuden oikeusperuste kummassakin tapauksessa on erilainen. Tämä käy ilmi, kun tarkastetaan tekijän suhdetta henkiseen tuotteeseensa.

Henkiselle tuotteelle on ominaista sen tekijäpersoonallisuutta ilmentävä elementti.¹ Runoa, sävellystä tai taideteosta, joka on luotu, ei kukaan muu kuin se, joka sen on tehnyt, olisi kyennyt luomaan sellaiseksi kuin millaisena se on syntynyt. Jokainen henkinen tuote on olemukseltaan oleellisesti jotakin muuta kuin toisen luoma samanlainen tuote.² Tekijänoikeudessa on henkisellä tuotteella ymmärrettävä luomusta, joka kirjallisella, taiteellisella tai tieteellisellä alalla (*TekijäL 2 §*) muodossa tai toisessa ilmituo tekijän persoonallisuuden. Teos, joka ei tavalla tai toisella ole persoonallinen (*m. l. 5 § 2 mom*: "omaperäinen") ei ole henkinen tuote tekijänoikeudellisessa mielessä eikä siis nauti tekijänoikeuden suojaa. Sen persoonallisen luonteen vuoksi, jonka tekijä teoksellansa tuo ihmiskunnan sivistysaarteistoon, teos on tekijänoikeudellisesti suojattu. Tekijänoikeu-

¹ *Mayer* s. 15: "Une extériorisation de la personnalité même de l'auteur".

² *Streuli* s. 18: "— — — es ist praktisch und theoretisch ausgeschlossen, dass dasselbe Werk, dieselbe eigenpersönliche Gestaltung gleichzeitig von verschiedenen Urhebern geschaffen wird". *Röthlisberger*, Urheberrecht und Zeitungsinhalt s. 5.

den tehtävänä on ts. teoksesta ilmenevän persoonallisuuden turvaaminen.¹

Kun henkinen tuote on luotu, ei tekijä ryhdy sitä hallitsemaan ainoastaan "animo possidendi", kuten fyysillistä esinettä, vaan se on hänen takanansa salaisuutena, kunnes hän tahtoo sen saattaa yleisön saataviin. Kukaan ei ole oikeutettu paljastamaan tekijän persoonallisuuden ilmennystä. Teoksen saattaminen julkisuuteen vastoin tekijän tahtoa hänen salaisuuspiiristensä² kohdistuu tekijään persoonallisuutena.³ Se joka painattaa toisen käsikirjoituksen vastoin hänen tahtonsa tai esittää julkisesti säveltäjän käsissä vielä olevan sävellyksen tahi panee näytteille "ateljeesalaisuutena" olevan taideteoksen (*TekijäL 29 § 1 k*), loukkaa tekijän persoonallisuutta ja rikkoo siten hänen yksinoikeuttaan. Tekijän salaisuuspiirin edessä on lainsäätäjänkin pysähtynyt, kieltäessään julkistamattomaan teokseen olevan tekijäoikeuden pakkotäytännön.⁴

Julkisuuteen saatettuakin teosta suojataan tekijän persoonallisuuden vuoksi. Teoksen uusi julkistaminen, johon ei ole saatu tekijän lupaa, sisältää sekin hänen persoonallisen oikeutensa loukkauksen, mutta toisesta syystä. Se uusi ja omaperäisyys, joka henkisen tuotteen kautta on tuotu ihmiskunnan henkiseen varallisuuteen, on pysytettävä sellaisena kuin se on luotu, jollei tekijä tahdo itse sitä muutettuna muodossa tai toisessa julkistaa. Se voi muutettuna tai väärin esitettyinä antaa harhauttavan kuvan tekijän persoonallisuudesta; senvuoksi tekijän tulee saada itse päättää, kenelle hän tahtoo uskoa ro-

¹ *Eberstein* m. t. s. 142. *Kohler*, *Urheberrecht* s. 2 ei tunnusta tekstissä edellytetyn tekijäpersoonallisuuden (*Urheberpersönlichkeit*) käsitteen oikeutusta, koska persoonalliset momentit vaikuttavat myös omistusoikeudessa fyysilliseen esineeseen. Omistajan persoonallinen suhde fyysillisiin esineisiin, kirjeseen, perhekoruun tms. on kuitenkin tilapäistä, päättyen, kun esine joutuu toisen omistukseen; henkisen tuotteen tekijälle tällainen suhde teokseensa on luonteenomaista ja pysyväistä. *Eberstein* m. t. s. 137 s.

² *Sprenkmann* s. 54: "Geheimsphäre". *Hoffmann* m. t. s. 116; *de Boor* ss. 31, 49.

³ Vrt. *Nybergh* JFT 1937 ss. 144, 175, mutta myös s. 177.

⁴ Vrt. *Ask* s. 45.

maanin dramatisoimisen tai filmaamisen tahi sävellyksen julkisen esittämisen jne.¹ Etenkin sillä perusteella, että teoksen katsotaan julkisuuteen saatettuna tavallaan tulleen kansan yhteiseksi henkiseksi omaisuudeksi, on se käsityskanta syntynyt, ettei tekijän yksinoikeutta teoksen uudelleen julkistamiseen, jos teos on hänen tahdostaan ensi kerran saatettu julkisuuteen, pidetä yhtä ehdottomana kuin sen riistämistä hänen persoonallisuutensa salaisuuspiiristä.

Tekijänoikeuden päätarkoituksena on suojata tekijää hänen teoksensa julkisuuteen tulemista vastaan, tapahtuipa se sitten ensi kerran tai toistetusti. Tätä tarkoitusta perää korostetaan *TekijäL 1 §:ssä*, kuitenkin yksipuolisesti. Tekijä turvataan laissa myös sellaiselta toisintamiselta, joka ei vielä sisällä teoksen julkistamista. Teoksen jäljentäminen, monistaminen, kääntäminen toiselle kielelle ja muunteleminen (*m.l. 4 § 1—3 k*), joita funktioita voidaan yhteisellä nimellä sanoa teoksen *mukauttamiseksi*, on myös pidätetty tekijän yksinoikeudeksi, koska niissä piilee teoksen yleisön saataviin saattamisen ja sen kautta hänen persoonallisuutensa loukkaamisen vaara.

Paitsi yksinoikeuksia on tekijällä muitakin, myös hänen persoonallisuudestaan versoavia oikeuksia. Kukaan esim. ei ole oikeutettu julkaisemaan toisen teosta omissa nimissään. Tällaista persoonallisuuden suojaamista tarkoittavat niin ikään *TekijäL:ssä* olevat nimenomaiset säännökset mm. siitä, että kun teos tekijän suostumuksella tai, milloin laissa erinäisten tapauksien varalta niin säädetään, ilman sitä saatetaan julkisuuteen, tekijän nimi l. lähde on mainittava (*m.l. 11 §*) ja että kun tekijä siirtää jonkin yksinoikeuden funktioista toiselle, esim. kustantajalle, teokseen ei ole lupa tehdä muutoksia sekä, että jos muutoksia tekijän suostumuksella tehdään, teosta ei saa julkistaa tekijän nimissä tai on selvästi ilmoitettava, että

¹ Tässä mielessä Bernin konferenssissa v. 1884 lausuttiin tekijän yksinoikeudesta teoksensa kääntämiseen vieraalle kielelle, että tekijän kiistämättömiin etuihin kuului oikeus valvoa, että käännös tuli hyvä ja että tämä tulos saavutettiin vain, jos teos tekijänoikeudellisesti suojattiin. *Raetad* s. 112. Ks. myös *Hoffmann* m. t. s. 102.

muutokset eivät ole lähtöisin hänestä (*m.l.* 22 §). Nämä ja niihin verrattavat oikeudet, jotka koskevat tekijän kunniaa ja mainetta (tekijänkunnia) ja antavat tekijänoikeudelle erityisesti sen persoonallisen värin, käyvät ns. moraalisten oikeuksien (*droits moraux*) nimellä. Vielä on mainittava, ettei tekijä sopimussuhteissa ainoastaan ole oikeutettu vaatimaan suostutua vastasuoritusta (tekijänpalkkio), vaan myös että teos, jonka julkisuuteen saattamisen toinen on saanut yksinoikeudekseen, kohtuullisessa ajassa todella julkistetaan,¹ mikä Suomesakin tavanomaiseen oikeuteen perustuva vaatimus on osoitukseksi siitä, että tekijänoikeuden rationa on tekijän persoonallisuuden suoja.² Sama ratio ilmenee vielä siinäkin, että tekijä voi erinäisissä tapauksissa, yleisistä varallisuus oikeudellisista normeista poiketen, persoonallisista syistä vaatia kontrahdin purkamista ennen sopimusajan päättymistä.

Tekijän yksinoikeudet ovat, samoin kuin moraalisetkin oikeudet, tekijänoikeuden emanatioita; toisinaan ne käyvät erityisten tekijänoikeuksien nimellä, ja voidaan yksinoikeudet erikseen luovuttaakin toiselle.³ Itse tekijänoikeus on kuitenkin, samoin kuin omistusoikeus fyysilliseen esineeseen, yhtenäinen oikeus. Se voidaan määritellä tekijälle kuuluvaksi hänen persoonallisuuttaan ilmentäväksi yksinoikeudeksi kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen teoksensa julkistamiseen ja mukaamiinseen.⁴

2. *Oikeudellinen luonne.* Tekijänoikeuden oikeudellisesta luonteesta on esitetty useita teorioja. Yleisesti tunnustetaan, että mainittu oikeus kuuluu yksityisoikeuden alaan;⁵ eri mieltä

¹ "Es liegt in der Ratio des Geisteswerkschaffens, dass es ans Licht will". *Elster* GRUR 1931 s. 53.

² Vrt. *Nybergh* m. k. s. 147; *Eberstein* m.t.s. 154.

³ *Sprekemann* s. 73.

⁴ Vrt. *Nybergh* m. k. s. 188; *Allfeld*, Urheberrecht s. 21; *Torben Lund*, Forfatterret s. 25 s; *Knoph* ss. 92, 96; *Röthlisberger*, Urheberrecht und Zeitungsinhalt s. 16.

⁵ Julkisoikeudelliseksi voidaan sanoa ns. monopoliteoriaa, jota aikaisemmin, mutta joskus vielä tätä nykyäkin näkee tieteisopissa esitettävän.

on etupäässä siitä, onko sitä pidettävä omistusoikeutena ja onko se luonteeltaan varallisuus- vai persoonallisuus oikeudellinen tai kenties täysin omalaatuinen.

a. *Henkisen omistusoikeuden teoria.* Jo luonnonoikeudessa, mutta etenkin Ranskan vallankumouksesta lähtien, josta tekijänoikeuden voittokulku eri maiden lainsäädännössä alkoi, syntyi ns. henkisen omistusoikeuden (*propriété littéraire, geistiges Eigentum*) teoria, jolla edelleenkin on kannattajia etupäässä Ranskassa ja muissa romaanisissa maissa. Tekijällä on sen mukaan yhtä täydellinen oikeus teokseensa kuin fyysillisen esineen omistajalla esineeseen ja kaipaa yhtä täydellistä positiivisen lain suojaa. Teorialla on ollut suuri propaganda-arvo tekijänoikeuden historiallisessa kehityksessä. Vastustus sitä vastaan nousi saksalaisessa oikeustieteessä, jopa niin voimakkaana, että kun Bernin konventiota v. 1885 valmisteltaessa Ranskan edustajat ehdottivat, että tekijänoikeus nimitettäisiin henkiseksi omistusoikeudeksi, Saksan edustajat uhkasivat vastustaa konvention perustamista, jos ehdotus hyväksyttäisiin, minkä johdosta ehdotus sitten raukesikin.¹ Myös muiden maiden tieteessä vastustetaan puheenaolevaa teoriaa. Sanotaan,

Tekijällä olisi teokseensa monopoli, jonka nojalla hän voi estää toiset sitä toisintamasta. Teorialla ei ole ollut eikä ole laajaa kannatusta. Kielteisesti mm. *Gierke* s. 757; *Ekström* m. s.; *Ruffini* s. 425 ss. *Knoph* s. 605 kiistää monopoliteorian, mutta lausuu, että tekijän ja monopolia harjoittavien oikeuksilla on jotain yhteistä. Ks. myös *Melliger* s. 36. Teoria on väärä. Sen mukaisesti voitaisiin omistusoikeutta fyysilliseen esineeseenkin pitää monopolina. *Kohler* Autorrecht s. 65. Julkisoikeudelliseksi täytynee katsoa myös *Sohnin* s. 110 ss. esittämä teoria siitä, että tekijän persoonallisen oikeuden perustus olisi teoksen turmeltumattomana säilyttämisessä (tekijänoikeuden "Bewahrungs- und Pflegefunktion"). Tekijä on tässä mielessä yleisön "velallinen" sen jälkeen kuin mesenaatteja ei enää ole, ja on oikein ja yleisen edun mukaista, että tekijä mainittujen funktioiden täyttämistä saa osan teoksen tuottamasta taloudellisesta hyödystä. Teoria kaatuu siihen, että tekijä tavallisimmin ryhtyy luomistyöhön yksityis- etunsa vuoksi.

¹ Konferenssin puheenjohtaja, Numa Droz lausui: "*L' essentiel est d' avoir la chose, puisqu'il n'est pas possible d' avoir le mot*". Ks. *Ruffini* s. 413; *Dernburg* s. 36.

että omistusoikeudelle ominaiset piirteet ovat havaittavissa vain fyysilliseen esineeseen olevassa omistusoikeudessa. Niinpä on valtaus mahdollinen ainoastaan fyysilliseen, ei henkiseen tuotteeseen nähden, joka aina syntyy luomisaktilla. Myöskään ei fyysillisen esineen ja henkisen tuotteen hallinta ole samaa luonnetta, josta johtuu hallinnan häiritsemistä vastaan säädettyjen oikeuskeinojen erilaisuus, mikä ilmenee mm. siinä, että luvattomasti julkistetun teoksen teoskappaleet voidaan tuomita hävitettäväksi (*TekijäL* 32 §) ja siinä, ettei vilpittömän mielen saantoa turvata. Henkisen tuotteen pakkotäytöntö on rajoitetumpi kuin fyysillisen esineen, sen funktioista voidaan samalla kertaa useita luovuttaa erikseen eri henkilöille (kääntämisfunktio yhdelle, dramatisoimisfunktio toiselle, julkisen esittämisen funktio kolmannelle jne), jota paitsi tekijälle jää luovutuksesta huolimatta eräänlainen määräämisvalta (*droit moral*) teokseen, kun taas fyysillisen esineen hankkija tietää saaneensa sen pysyvään, täydelliseen omistukseen jne.¹

Mainitut eroavaisuudet johtuvat tekijänoikeuden kohteesta. Tekijänoikeus luetaan kuuluvaksi ns. aineettomiin oikeuksiin, s.o. oikeuksiin, joiden objektina on aineeton oikeushyödyke. Mikäli mainittu seikka abstrahoidaan, on sanottava, että omistusoikeudella fyysilliseen esineeseen ja tekijänoikeudella on paljon yhteistä. Viimeaikaisessa oikeustieteessä onkin mm. *Vinding Kruse* asettanut henkisen omistusoikeusteorian kannattajaksi etupäässä sillä perusteella, että omistusoikeus on täysin neutraali käsite. Omistusoikeus ei sisällä muuta kuin sarjan tiettyjä funktioita, vallintavallan, oikeuden nauttia kohteesta tuloa, mahdollisuuden olla luoton pohjana ja tulla perityksi jne. Siitä syystä ei olisi teoreettisesti eikä käytännöllisesti puollettavissa henkisiin tuotteisiin olevan oikeuden erottaminen omistusoikeudesta fyysilliseen esineeseen, vaan olisi kumpaakin käsiteltävä yhtenäisten sääntöjen mukaan.² Eräitä niistä haitoista,

¹ *Kohler*, Urheberrecht s. 21 ss; *Wrede* s. 256; *Nitze* s. 6; *Mayer* s. 11; *Jacobsen* s. 327 ss; *Knoph* s. 617 s; *Zetterberg* SvJT 1942 s. 319.

² *Vinding Kruse*, Ejendomsretten s. 147 ja Geistiges Eigentum 1935 s.

jotka johtuvat kohteen erilaisuudesta, voidaan erinäisin lain-säädäntötoimin korjata; niin esim. pääasiallisista niistä, hallinnan erilaisuudesta johtuva, säätämällä, että tekijänoikeuden luovutus ja panttaus on merkittävä julkiseen rekisteriin.¹

Näiden huomautusten paikkansapitävyyttä ei voida kiistää. Siitä ettei fyysilliseen esineeseen olevan omistusoikeuden kaikkia sääntöjä voida soveltaa henkiseen tuotteeseen, ei johdu, etteivätkö aineettomat oikeudet voi olla eri laajuisia ja etteikö laajinta niistä voitaisi luonnehtia omistusoikeudeksi.² Ei voida sanoa, kuten on tehty, että omistusoikeusnimityksen käyttäminen olisi omansa sekottamaan tekijänoikeuden siihen oikeuteen, joka tekijällä on henkisen tuotteen alkuteokseen, käsikirjoitukseen, veistokuvaan tms.,³ koska erotus näiden oikeuksien välillä on hyvin selvä. Perusteetonta on niin ikään väittää, että fyysillisen esineen omistajalla on esineeseen muut poissulkeva, tekijällä yksinomainen oikeus,⁴ koska viimeksimainitunkaan negatiivinen funktio ei ole muuta kuin omistusoikeuden vastaava funktio, s.o. muiden poissulkemista oikeuden käyttämisestä.

Oikeuskonstruktiiiviselta kannalta ei siis olisi estettä henkisen (kirjallisen ja taiteellisen) omistusoikeuden nimityksen käyttämiseen. Se olisi omansa hyvin kuvastamaan tekijän suhdetta teokseensa, samoinkuin korostamaan sitä oikeutettua katsantokantaa, että henkisten tuotteiden valmistajien oikeus teoksiinsa on periaatteellisesti yhtä rajoittamaton kuin fyysillisen esineen omistajan oikeus irtaimeen esineeseen.⁵ *TekijäL* on kuitenkin, useiden muiden maiden esikuvan mukaisesti, valin-

353 ss; *Torben Lund*, Billedkunsten s. 336 ss. Ks. myös *Dernburg* s. 38: "Bei aller Verschiedenheit in einzelnen Sätzen ist Sacheigentum und geistiges Eigentum dem Grundcharakter nach gleichartig" ja v. *Hentig* s. 5. *Krusea* vastaan *Zetterberg* m. s.

¹ *Vinding Kruse* SvJT 1937 s. 44 ss. ja Geistiges Eigentum 1935 s. 363.

² Vrt. *Dernburg* s. 39.

³ Niin kuit. esim. *Mitteis* s. 22.

⁴ *Knoph* s. 617.

⁵ *Röthlisberger*, Urheberrecht und Zeitungsinhalt s. 13; *Eberstein*, Författarrätten II ss. 110, 117.

nut tekijänoikeuden (*upphovsmannarätt, auktorrätt, Urheberrecht, droit d'auteur*) mitään sanomattoman nimityksen.¹

b. *Varallisuus- vai persoonallisuus-oikeus?* Siitä seikasta, nimitetäänkö tekijän oikeutta henkiseen tuotteeseensa tekijänoikeudeksi tai henkiseksi omistusoikeudeksi, ei voida päätellä, onko mainittu oikeus luonteeltaan varallisuus- vai persoonallisuus-oikeus. Fyysillisiin esineisiin oleva omistusoikeus katsotaan aina kuuluvaksi varallisuus-oikeuksiin, myös niissä poikkeustapauksissa, jolloin esineellä ei ole varallisuus-, vaan ainoastaan affektioarvo.² Sen sijaan kysymys siitä, onko tekijänoikeus varallisuus- vai persoonallisuus-oikeus, on alaa koskevan tietoisopin kiistetyimpiä.

Varallisuus-oikeudellisen teorian puoltajain lähtökohtana on ollut se seikka, että tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntö syntyi kirjailijoiden, taiteilijoiden ja tiedemiesten taloudellisten etujen suojaksi ja että tekijänoikeutta edelleenkin suojataan siihen liittyvien taloudellisten etujen vuoksi. Nämä edut ovat pääasiassa siinä, että tekijällä on yksinoikeus teoksensa muokkaukseen, levittämiseen ja julkiseen esittämiseen, joka saattaa sisältää henkisen toiminnan taloudellista hyväksikäyttämistä; myös se seikka, että tekijänoikeus voidaan siirtää kolmannelle henkilölle osoittaisi, että on kysymyksessä tekijän taloudellisten etujen turvaaminen.³ Kohler, joka lukuisilla kirjoituksillaan on hedelmöittävästi vaikuttanut monien tekijänoikeudellisten kysymysten käsittelyyn, ei myöskään tahdo nähdä, miksei tekijänoikeutta olisi pidettävä varallisuus-oikeutena; henkisen tuotteen ei tosin tarvitse olla varallisuutta tuottava, mutta tämä ei olisi oleellista varallisuus-oikeuksille yleensäkin.⁴ Kohler myöntää kuitenkin, että tekijällä on teokseensa myös persoonallinen (in-

¹ Pariisin rauhansopimuksessa v. 1947 (25 art. 8 c. k.) ja sen IV liitteessä (3 k.) käytetään nimitystä "kirjallinen ja taiteellinen omaisuus" sekä "kirjallinen ja taiteellinen omistusoikeus".

² Kohler, *Urheberrecht* s. 13.

³ *Klostermann* ss. 1,24; *Schlechtriem*, *Gegenstand und Aufgabe des Urheberschutzes im Zeitwandel, Geistiges Eigentum* 1935 s. 15 ss.

⁴ Kohler, *Urheberrecht* s. 13 ja *Kunstwerkrecht* s. 137 ss.

dividuaalinen) oikeus, mutta tämä ei kuuluisi itse tekijänoikeuteen, vaan olisi osa yleisestä, kaikille ihmisille kuuluvasta persoonallisuus-oikeudesta ja esiintyisi ei itse tekijänoikeudessa, vaan sen rinnalla.¹ Kohlerin teoria on tämän johdosta, tosin epäasianmukaisesti,² saanut dualistisen teorian nimityksen.

On kiistämätöntä, että tekijänoikeudellisen lainsäädännön tarkoituksena on ollut suojata kirjailijoiden, taiteilijoiden ja tiedemiesten taloudellisia etuja. Totta on myös, ettei tekijä yksinoikeudellansa pyri pitämään teosta takanaan, vaan päinvastoin tavallisesti tahtoo saada sen yleisön saataviin ja nimenomaan taloudellista hyvitystä vastaan.³ Mutta nämä näkökohdat eivät kelpaa todistuskappaleeksi varallisuus-oikeudellisen teorian puolesta. Positiivisen tekijälain säännökset eivät, niinkuin esim. useat työväenlainsäädäntöön kuuluvat lait, turvaa välittömästi mainittujen henkisten tuotteiden tekijöiden oikeutta palkan saamiseen tekemästään työstä. TekijäL ei ole mikään palkkalaki; siinä ei säädetä, että oikeussuoja myönnetään tekijälle ainoastaan teoksen taloudellista hyväksikäyttämistä varten.⁴ Sen tarkoituksena on vain, kieltämällä sivullista luvattomasti käyttämästä hyväkseen toisen henkistä tuotetta, taivuttaa ne, jotka tahtovat hyödyntää henkisiä tuotteita omiin taloudellisiin tarkoituksiinsa, asettumaan sopimussuhteisiin niiden tekijöiden kanssa.⁵ Sitäpaitsi lakia ei ole säädetty ainoastaan sellaisten kirjailijoiden, taiteilijoiden ja tiedemiesten suojaksi, jotka palkkiota vastaan saattavat tuotteitaan markkinoille; monet heistä, samoin kuin esim. puhujat ja esitelmöit-

¹ Kohler, *Urheberrecht* s. 14 ss; 439 ss.

² *Nybergh* JFT 1937 s. 166 alav. 1.

³ *Hoffmann* m. t. s. 128.

⁴ *Torben Lund* m. t. s. 25.

⁵ Vain kahdessa poikkeustapauksessa TekijäL:ssä säädetään nimenomaisesti, että tekijälle on maksettava palkkio (*m. l. 17 § 5 k; 33 § 2 mom.*). Bernin konventiossa säädetään, niin ikään poikkeuksellisesti, n.s. tantieemijärjestelmän käyttöönottamisen ehtona radiolähetyksissä (11-bis art.), että tekijä saa kohtuullisen korvauksen työstänsä, *Raestaad* s. 79.

tavissa toiselle. Niissäkin maissa, kuten esim. Suomessa, joissa tekijälain sanamuodon mukaan tekijänoikeus voidaan luovuttaa kokonaan, luovutus jää kuitenkin erityisesti moraalisten oikeuksien kohdalta rajoitetuksi; myöskään eivät perilliset saavuta rajoittamatonta oikeutta teoksen julkistamiseen ja toisintamiseen (*TekijäL 22 § 2 mom. ja 23 § 3 mom.*).¹ Ja yhtä vähän kuin työsuostimusta on tarpeen käsitellä persoonallisuus oikeudellisena sen johdosta, ettei oikeus ja velvollisuus työsuoritukseen ole siirrettävissä, ei myöskään tekijänoikeus ole varallisuus oikeutta, vaikka se joiltakin osiltaan onkin luovutettavissa ja voi langeta perinnöksi.²

Mitä teoksen ja persoonallisuus oikeuden väliseen suhteeseen tulee, jotka, Kohler, niinkuin mainittu, tahtoo pitää erillään, ei tämän kannan ylläpitäminen näytä olevan mahdollista. Jos teos, jota ei vastoin tekijän tahtoa ole lupa julkaista, tekijän testamenttimääräyksen johdosta ei edes hänen kuolemansa jälkeen (*TekijäL 23 § 2 mom.*), kuitenkin julkaistaan, tai jos tekijän suostumuksella toisinnettuun teokseen tehdään muutoksia, mainitsematta, ettei ne ole lähtöisin hänestä (*m.l. 22 § 2 mom.*), on vaikeata sanoa, että tekijää on loukattu vain yleensä ihmisenä eikä kysymyksessä olevan henkisen tuotteen luojana. Samalla tavalla, jos joku on julkaissut toisen tekemän teoksen omissa nimissään, ja tekijä vaatii sen julkistamisen kieltämistä, on ilmeistä, että kieltä voidaan perustella vain teoksesta ilmenevällä toisen henkilön persoonallisuuden loukkauksella. Käsittelemällä tekijän persoonallisuus oikeutta erillään teoksesta ei oikeuskonstruktiivisesti voiteta mitään.³ Suo-

¹ Ks. ss. 255 s. 302. Toisinaan sanotaankin paradoksaalisesti, että säätäjät kaiken maailman lait mitä hyvänsä, tekijänoikeutta ei käy kokonaan siirtäminen. *Lapie* s. 47: "Un droit inhérent à la personnalité de l'auteur ne s'aliéne pas, ne se cède pas, il se concède."

² Vrt. *Grundtvig-Glahn (Kruse)* s. 32 ss.

³ Kohlerin teorian on omaksunut *Melliger* ss. 84, 89 ss, mutta yleensä sitä ei ole tieteisopissa hyväksytty. Ks. esim. *Knoph* s. 610; *Kahn* s. 2; *Torbén Lund*, *Billedkunsten* ss. 184, 334; *de Boor* s. 55; *Raestad* s. 59; *Nybergh* m.k.s. 172; *Caselli* s. 17. Käsitellessään esim. kustannussopi-

men oikeuden kannalta voidaan erityisen persoonallisuus oikeuden loukkauksen sanoa näkyvän siitäkin eräiden muiden maiden lainsäädännölle vieraasta *TekijäL:n* säännöksestä, että tekijänoikeuden loukkaus velvoittaa, paitsi aineellisen, myös aineettoman vahingon korvaamiseen (*m.l. 31 § 2 mom.*). Yleistä aineettoman vahingon korvaamisen velvollisuutta ei näet ole.

Tekijänoikeus on näin muodoin Suomen oikeuden mukaan katsottava persoonallisuus- l. persoonaoikeudeksi^{1, 2}. Tämä katsantokanta on sopusoinnussa sen ihanteellisuuden kanssa, joka kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen kutsumukseen kuu-

musta ei Kohler itsekään voi välttyä pitämästä persoonallisia elementtejä sanottuun sopimukseen sisältyvinä osina. *Kohler* m.t.s. 307 ss. Vastavasti *Melliger* s. 104 (tekijänoikeus ja persoonallisuus oikeus kulkevat rinnan, "pari passu") ja 120 ss. ("die notwendige Berücksichtigung der persönlichen Urheberinteressen bei der rechtlichen Behandlung des Urheberrechts").

¹ Persoonallisuus oikeuden käsite on kiistanalainen. Gierken edellämainittua määritelmää vastaan mm. *Kohler* m.t.s. 5 ss. Eri määritelmistä ks. *Nybergh* m. k. s. 162. Oleellista mainitulle oikeudelle on, kuten *Nybergh* m. s. oikein huomauttaa, että se on oikeudellisesti muodostettu suojaamaan henkilön persoonaa koskevia etuja. Siinä mielessä persoonallisia oikeuksia ovat, paitsi henkilöä sellaisenaan, s. o. hänen henkeään, ruumiillista koskemattomuuttansa, vapauttaan ja kunniaansa, myös hänen individuaalisia intressejään, yksityiselämän pyhyyttä, henkisiä tuotteita yms, turvaavat oikeudet. Suomen laista puuttuu, niinkuin useimpien muidenkin maiden laeista, persoonallisuuden suoja koskeva nimenomainen yleissäännös; vain tietyistä persoonallisuuden loukkauksista on laissa säädetty rangaistus. On kuitenkin oikeutettua laissa olevien säännösten nojalla analogisesti päätellä, että oikeusjärjestys reagoi, milloin rangaistuksella, milloin muilla sanktioilla jokaista hyvän tavan vastaista persoonallisuuden loukkausta vastaan. Vrt. *Nybergh* m.k. ss. 162 ss, 165, 175. Sveitsin siviililaki sisältää asiasta yleisnormin (ZGB 28 art: "Wer in seinen persönlichen Verhältnissen unbefugterweise verletzt wird, kann auf Beseitigung der Störung klagen"). Saksassa persoonallisuuden suoja perustetaan BGB:n erityissäännöksiin ja mm. sen 826 §:n laajaan tulkintaan, Ranskassa Code civilin 1382 art:n nojalla syntyneeseen vakiintuneeseen lainkäyttöön. *Melliger* ss. 19 ss, 96 ss; *de Boor* s. 19.

² Persoonallisuus teorian kannalla on *Montgomery* s. 266 alav. 5.

luu¹ eikä ole esteenä sille, että henkisestä tuotteesta luvattomasti hankittu taloudellinen hyöty on tuleva sen tekijälle ja että se yksittäistapauksessa voi julkisuuteen saatettuna ja toiselle luovutettuna muodostua varallisuus-oikeudeksi, esim. kirjailijalla kustantajalta olevaksi palkkion saamisen oikeudeksi, mikäli tekijä niin tahtoo.²

Viimeksimainitusta seikasta, s.o. siitä, että tekijänoikeudella voi olla taloudellisia vaikutuksia, on tehty se johtopäätös, että tekijänoikeus on kokoonpanoltaan kaksinainen ("Doppelrecht", "droit double"), sekä varallisuus- että persoonaoikeudellinen.³ Tässä mielessä puhutaan tekijän "taloudellisista" oikeuksista (*droits patrimoniaux, pécuniaires, financiers*) persoonallisten oikeuksien vastakohtana.⁴ Muutamat luonnehtivat tekijänoikeuden omalaatuiseksi (*jus sui generis*).⁵ Edellinen teoria on käsitettä hämmentävä. Sen mukaan tekijänoikeus olisi persoonallinen sikäli kuin se suojaa tekijän henkilökohtaisia etuja, muissa suhteissa varallisuus-oikeudellinen. Tällaista käsitystä ei kukaan ole ajatellut sovellettavaksi esim. omistus- tai työsopimus-oikeuteen.⁶ Myös on sanottava, ettei teokseen, jota sen tekijä ei ole ajatellutkaan saattaa julkisuuteen, vaan jonka hän on valmistanut vain omaksi tarpeekseen ja jonka julkistamisen hän on kuolemansa jälkeen kieltänyt (*TekijäL 23 § 2 mom.*) saata olla "taloudellista" oikeutta. Sui generis-teoriasta taas ei ole hyötyä tekijänoikeuden probleemien käsittelyssä.

"Taloudellisten" (= varallisuus-oikeudellisten) oikeuksien sijasta on, niinkuin edellä on tehty, asianmukaisempaa puhua

¹ Vrt. *Mitteis* s. 62: Tekijänoikeuden "ganzes Wesen ist vom ideellen her geformt und geprägt". — Persoonallisuus-oikeutta nimitetään sanotusta syystä toisinaan myös ideaaliseksi l. aatteelliseksi.

² *Grundtvig-Glahn (Kruze)* s. 42.

³ *Nitze* s. 10 s; *Nybergh* m. k. s. 186; *JFT* 1939 s. 80; *Finnilä* s. 68; *Wrede* s. 255; samoin aikaisemmin *Kivimäki* D1 1937 s. 368.

⁴ Niin esim. *Sohn* s. 118. Bernin konvention 6-bis art. asettaa vastakkain tekijän taloudelliset ja moraaliset oikeudet, jättäen määrittelemättä, mitä edellisillä on ymmärrettävä.

⁵ *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 21; *Schlittgen* s. 6 s; *Grundtvig* s. 22.

⁶ *Melliger* s. 75. Kaksinaisteoriaa vastaan myös *Ruffini* s. 434.

tekijänoikeuden taloudellisista vaikutuksista. Nämä ilmenevät välittömästi siinä, että tekijänoikeuden loukkaaja on velvollinen taloudellisesti hyvittämään tekijälle loukkauksen johdosta aiheutetun haitan, oli se sitten aineellista (taloudellista) tai aineetonta (*TekijäL 31 §*).¹ Taloudellista vaikutusta on myös se, että tekijä voi, milloin niin haluaa, henkiseen tuotteeseen olevan vallintavallan nojalla luovuttaa tuotteen vaihdannan esi-neeksi, s.o. myytäväksi, vuokrattavaksi jne. Ts. tekijällä on mahdollisuus liittää persoonalliseen oikeuteensa taloudellinen momentti. Niin tapahtuu, kun teos jätetään kustannettavaksi, näytelmä teatterissa näyteltäväksi, sävellys julkisesti esitettäväksi, veistokuva annetaan pantiksi yms.² Olosuhteista yksittäistapauksessa riippuu, milloin tekijän on katsottava valmistaneen ja luovuttaneen teoksen käytettäväksi sanottuun tarkoitukseen.^{3, 4}

¹ Samassa mielessä on esim. kunnialla luoton perusteena taloudellista vaikutusta. *Melliger* s. 5.

² Persoonallisuus-oikeuden "aineellistaminen" ei ole mitään tekijänoikeudelle erityisesti ominaista. Esim. nimi voidaan hyvitystä vastaan jättää toiminimessä tai tavaramerkissä käytettäväksi. Vrt. *TNimiA 11 §* ja *TLeima A 4 § 4 k.*

³ *Torben Lund* lausuu t.m.s. 334, että useimmat tekijänoikeuden funktioista ovat "taloudellista" laatua. Tästä voi saada sen väärän käsityksen, että henkiset tuotteet tavallisesti syntyisivät ansion tavoittelusta. Julkaisemattomien kirjallisten, taiteellisten ja tieteellisten teosten määrä ja pidettyjen puheiden, saarnojen ja esitelmien, tilattujen ja tilapäisten, joista ei pyydetä eikä suoriteta maksua, ei kuitenkaan ole vähäinen, puhumattakaan lukemattomista korkeakoulujen ja muiden opistojen oppilaiden kirjoituksista ja opinnäytteistä, jotka myös voivat olla laillisesti suojattuja.

⁴ Itävallan tekijäläissa erotetaan tekijänoikeudessa, toisaalta teoksen hyväksikäyttämisoikeudet (*Verwertungsrechte*), joita ovat monistamis-, levittämis-, lähettämis- ja esittämisfunktiot, toisaalta tekijän henkisten etujen suoja. *Lissbauer* ss. 196 ss, 212 ss. ja 220 ss. Saman jaoituksen esittää de Boor ja hänen mielestään hyväksikäyttöoikeudet ovat varallisuus-oikeudellisia, muut persoonaoikeudellisia subjektiivisia oikeuksia. *de Boor* s. 351 s. Suomen *TekijäL 4 §*:ssä mainittujen yksinoikeuksien voidaan sanoa sisältävän tekijälle kuuluvia teoksen hyväksikäyttämisoikeuksia, mutta taloudellisessa suhteessa ne ovat indifferenttejä; jos tällaiseen

Sillä seikalla, mikä oikeudellinen luonne tekijänoikeudella on, ei ole tullut määrätyksi sen paikka yksityisoikeuden järjestelmässä. Kun mitään yleisesti tunnustettua objektiivisten oikeussääntöjen jaoittelua ei ole olemassa, ei tuon paikan määrääminen olekaan helppoa. Sikäli kuin persoonalliset oikeudet sanotussa järjestelmässä ovat erityisenä oikeudenhaarana, on tekijänoikeus sanotunlaatuisena oikeutena sijoitettava tähän oikeudenhaaraan.¹

Tekijänoikeuden oikeudellisen luonteen määrittelyllä on merkitystä sikäli, että siitä saadaan tulkintaohjetta, kun sanotun oikeuden loukkausta, siirtoa tms. koskevat kysymykset joutuvat oikeudellisesti harkittaviksi. Tekijänoikeuden persoonallisesta luonteesta voidaan johtaa Vinding Krusen asettama sääntö, "at overalt hvor Forfatterens personlige Interesser kolliderer

oikeuteen myönnetään toiselle käyttöoikeus, s.o. jos tekijänoikeus luovutetaan toiselle (m.l. 21 §), riippuu luovutussopimuksen sisällyksestä, onko ja tuleeko sillä olemaan taloudellista arvoa. Siitä että tekijän persoonallisuuden suojasta on laissa erityisiä säännöksiä, ei johdu, että tekijänoikeus sellaisenaan olisi kaksinainen, koska, niinkuin de Boorkin s. 54 myöntää, myös hyväksikäyttämisoikeudet palvelevat tekijän persoonallisia etuja. Ks. myös *Hoffmann GRUR 1938 s. 6.*

¹ Mikäli siviilioikeudelliset oikeusnormit jaetaan perhe-, perintö-, velvoite- ja esineoikeudellisiin, katsotaan tekijänoikeus absoluuttisen oikeusvaikutuksensa vuoksi kuuluvan esineoikeuteen. Velvoiteoikeutta ei tekijänoikeus voikaan olla, koska siinä ei ole tiettyä velvoitettua oikeussubjektia, se kun on voimassa jokaista vastaan. Vrt. *Torben Lund m.t.s. 335; Eberstein m.t.s. 103 alav. 1. Ekström s. 211* sijoittaa puheenaolevan oikeuden aineettomien oikeuksien alaryhmänä esineoikeuteen. Vrt. *Hernberg s. 412.* Jos oikeusnormien jakoperusteena eri oikeudenhaaroihin käytetään sitä seikkaa, onko tietyn oikeuden tehtävänä palvella yhteiskunnan taloudellista elämää tai kulttuurielämän tarpeita (jura in re intellectuali), on tekijänoikeus kuuluva viimeksimainittujen ryhmään. Vrt. *Vinding Kruse TFR 1907 s. 181.* Toisinaan katsotaan — niin esim. *Mitteis s. 24* — että jos työoikeus on erotettu erityisesti oikeudenhaaraksi, tekijänoikeus olisi vietävä sen alaisuuteen henkisiä tuotteita luovien henkilöiden työoikeutena, jolle olisi ominaista erityisesti kvalifioitu oikeussuoja. Tätä vastaan voidaan huomauttaa, että työoikeudessa säännöstetään, paitsi oikeuksia, myös velvoituksia, mutta tekijänoikeuden olemukseen ei kuulu velvoitus.

med almindelige formueretlige Hensyn, bor disse saettes til side.¹ Toisin sanoen, tekijän oikeudellisten kysymysten tulkinnaassa on lähdettävä tekijän persoonallisuuden näkökulmasta.

2 §.

TEKIJÄNOIKEUDEN HISTORIAA.

Tekijän oikeus teokseensa on ihmiskunnan historian kuluessa ollut hitaan kehityksen alainen.

1. *Tekijänoikeus vanhalla-ajalla.* Vanhanajan valtioissa ei tunnettu tekijänoikeutta nykyajan mielessä. Teokselta puuttui absoluuttinen oikeussuoja. Teoksen toisintaminen vastoin tekijän tahtoakin oli luvallista ja sen hyväksikäyttäminen tekijälle palkkiota maksamatta mahdollista. Tämä ei riippunut yksinomaan siitä, että puuttui nykyiseen verrattuna tehokkaita teoksien monistamis- ja levittämisvälineitä. Ateenassa esim. oli kuvanveistosten monistaminen ja myyminen yleistä ja vilkasta; muistopatsaista otettiin useita kopioita.² Roomassa oli jäljentämistoimistoja, joissa orjat kopioivat kirjailijain teoksia. Kopioita myytiin kirjakaupoissa.³ Pääsyyinä oli silloisen ajan henki. Oikeuden tehtävänä katsottiin olevan vain fyysillisten hyödykkeiden oikean ja kohtuuden mukaisen jaon; käsi-kirjoitusta käsiteltiin fyysillisenä esineenä. Palkkion vaatimista henkisistä toimista pidettiin vapaan miehen arvolle sopimattomana. Myös olivat taide- ja muista henkisistä tuotteista maksetut hinnat niin alhaisia, ettei lainsäätäjät kiinnittänyt tuotteisiin huomiota; kirjailija ja taiteilija piti mainettansa pääasiallisena rikkautenaan. Toisinaan Rooman oikeusoppineet lausuivat, että taulu edustaa muitakjn arvoja kuin se kangaskap pale, jolle se on maalattu, mutta oikeudellisia johtopäätöksiä ei

¹ *Vinding Kruse m. k. s. 229.* Vrt. myös *Grundtvig-Glahn (Kruise) s. 40.*

² *Bry s. 558.*

³ *Kohler, Urheberrecht s. 29.*

tästä tehty.¹ Henkisten tuotteiden katsottiin olevan *res extra commercium*, yhteistä omaisuutta. Monistustoimistot möivät teoskappaleita vapaasti omaan lukuunsa kirjakauppoihin. Taiteilijat saivat taloudellista tukea taiteen suosijoilta (Maece-nas). Myös oli tapana, että teos omistettiin varakkaalle, vaikutusvaltaiselle miehelle siinä mielessä, että tämä antoi vastalahjaksi rahaa tai muita taloudellisia etuja. Asianajajien, lääkärin, opettajien ym. kohdalla oli oikeustila aikojen kuluessa kehittynyt siksi, että heille suoritettiin pyydetyn tehtävän täyttämisestä hyvitys, jonka he olivat oikeutetut määrättyssä jär-jestyksessä hakemaan uloskin; hyvitys ei kuitenkaan ollut vastasuoritusta (*merces*), vaan palkkiota (*honorarium*). Kehit-tyykö kirjailijoiden ja taiteilijain oikeus saada tilatusta työstä palkkio sanotulla tavalla, on epävarmaa.² Todeta on voitu, että tekijä möi käsikirjoituksia teatteriesityksiä varten ja kirjakaup-piaille, mutta yksinoikeutta teoksen toisintamista vastaan ei tekijälle tunnustettu.³ Sen sijaan, mitä tekijän persoonallisiin oikeuksiin tuli, katsantokanta Roomassa oli ankara. Yleinen mielipide ja lainkäyttö tuomitsivat jyrkästi toisen henkilön teoksen julkaisemisen omalla nimellä l. plaagiaatin.⁴ Menette-lyyn voitiin soveltaa persoonaan kohdistuvan deliktin rankai-semiskannetta (*actio injuriarum*), jota siis käytettiin, kun joku oli tunkeutunut toisen persoonallisuuspiiriin, julkaise-malla hänen ilmestymättömän tekosensa ilman lupaa.⁵

¹ Kysymystä käsitellään Corpus juris civiliksessä ohimennen specifica-tion yhteydessä. Ks. D. VI, 23, 3; myös Inst. II, 1, 34, jossa lausutaan olevan naurettavaa pitää Apelleksen tai Parrahasiuksen maalausta vain kangaskappaleen liiteosana.

² Niin kuitenkin esim. *Eberstein*, *Författarrätten* I s. 3.

³ *Kohler*, *Autorrecht* ss. 113, 325, 327.

⁴ *Plagiarius*: ihmisryöstäjä. Muuan Fidentinus levitti Martialik-sen julkaisemattomia epigrammeja omissa nimissään. Martialis nimitti epigrammejaan kuvaannollisesti vapautetuksi orjiksi ja niiden levittä-jää plagiariukseksi. *Rintelen* s. 13.

⁵ *Kohler* *Urheberrecht* s. 31; *Grundtvig* s. 5; *Mayer* s. 20 ("furtum laudis"); *Raestad* s. 6; *Dernburg*, *System des römischen Rechts*. VIII p. II. 1912 s. 833. Vrt. *uit. v. Ihering*, *Rechtsschutz gegen injuriöse Rechts-*

2. *Keskiaika*. Tekijänoikeuden kehityksessä ei keskiajalla-kaan tapahtunut muutosta. Henkinen viljelys ilmeni huomata-valta osalta kansanrunoudessa ja -musiikissa. Luostareissa munkit vanhojen teosten jäljentämisen yhteydessä jossakin määrin kehittivät omaperäistäkin henkistä työskentelyä, kuitenkin enimmäkseen salanimillä. Luostarin ulkopuolella syntynyt kirjallinen tuotanto kärsi monistamisvälineiden puut-teesta. Kuvaamataide oli käsityötä; taiteilijan nimityskin oli tuntematon. Taidemaalarit ja kuvanveistäjät olivat "imagiers", arkkitehdit "maîtresmaçons", ja kuuluivat asianomaisiin am-mattikuntiin, ensin oppilaina, sitten kisälleinä ja lopuksi mes-tareina. Ammattikunnat suojasivat heidän, kuten muidenkin käsityöläisten etuja, sikäli kuin hovit eivät heitä ottaneet pal-velukseensa ("hovimaalari"). Tästä ammatillisesta suojasta tuli mm. gravyyri- l. kaiverrustaide renessanssiajan alussa osalliseksi. Mistään varsinaisesta tekijänoikeudesta ei voida puhua keskiajallakaan, muuta kuin mikäli koski tekijän mo-raalisia oikeuksia, joista varsinkin toisen teoksen julkaisemi-sesta omalla nimellä kiisteltiin.¹

3. *Painatusprivilegioiden aika*. Ensimmäisen virikkeen te-kijänoikeuden syntymiselle sytytti vasta renessanssi, joka ar-vosti henkisen työn uusien mittapuiden mukaan. Ulkonaisen sysäyksen antoi kirjapainotaidon keksiminen 1450-luvulla. Sen avulla kävi teoksien monistaminen nopeaksi, halvaksi ja kan-nattavaksi.² Teoksien monistaminen kehittyikin sen johdosta laajaksi elinkeinotoiminnaksi — yksin Venetsiassa oli 1500-

verletzungen. Jahrbücher für die Dogmatik des römischen und deutschen Privatrechts. XXIII s. 318 s. Tekijänoikeudesta roomalaisen oikeuden mukaan ks. lisäksi *Mitteis* s. 11 s; *Knoph* s. 18; *Bry* s. 557 ss; *Maschke*, *Die Persönlichkeitsrechte des römischen Injuriensystems*. 1903 s. 61.

¹ *Knoph* s. 19; *Bry* s. 560; *Torben Lund*, *Billedkunsten* ss. 14, 54; *Rin-telen* s. 14.

² Kirjojen monistaminen käsin oli kallista; esim. Raamatun jäljentä-minen tyydyttävästi ja kauniisti kesti vuosikausia. Kirjat, jotka käsin monistettuina maksoivat 300 taaleria, putosivat kirjapainon keksimisen jälkeen 20 taaleriin. *Jacobsen* s. 318 alav. 1. Ks. myös *Grundtvig* s. 7.

luvun alkupuolella yli 200 kirjapainoa — siihen liittyvine taloudellisine riskineen. Muiden riskien ohella syntyi myös se riski, että toinen ryhtyi painattamaan ja levittämään samaa teosta, jonka jokin kirjapaino oli ottanut toimittakseen yleisön saataviin. Tämän riskin välttämiseksi kirjapainot anoivat ja saivat *privilegioita* teoksen tai tiettyjen teosten painattamiseen. Ensimmäinen tällainen privilegio myönnettiin Venetsiassa 1469. Lyhyen ajan kuluessa privilegit tulivat yleisiksi. Ne olivat joko yleisprivilegioita, kaikkien kirjapainossa painettujen teosten suojaksi annettuja, tai erikoisprivilegioita, jotka suotiin tiettyä teosta varten. Privilegiolla turvattiin kirjapainajan ja kustantajan taloudellisia etuja, mutta silloin tällöin vaadittiin sekä Italiassa että Saksassa "*privilegia impressoriain*" myöntämisehdoksi, että tekijä oli antanut teoksen painattamiseen suostumuksensa. Persoonallisuusarvon merkityskin tunnustettiin toisinaan. Luther esim. sai, kiivailtuaan jälkipainajia, "noita maantierosvoja ja varkaita vastaan, jotka elättävät itseään meidän hiellämme", v. 1525 Nürnbergin neuvostolta kiellon teostensa jälkipainantaa vastaan, mikäli teos aiottiin julkaista muutetussa muodossa.¹

Kirjapainotaito laski perustuksen uusien taidelajien, puu- ja vaskipiirroksien syntymiselle, ja privilegiojärjestelmää alettiin soveltaa vapaisiin taideteoksiin, kuvauksiin, karttoihin jne. Privilegiosuoja tuli aluksi "teollisuudenharjoittajan", s.o. käsityöläisen, mutta verraten varhain toisinaan myös taiteilijan hyväksi. Dürerille esim. myönnettiin maalaustaiteen privilegio v. 1511, ja Rubens sai privilegion vaskipiirroksilleen.²

¹ Kohler m.t.s. 62 ja Autorrecht 83. Mitteis s. 12. Luther valitti, että hänen kirjojaan jälkipainettaessa ei kiinnitetty mitään huomiota niiden asuun; ne painettiin kaikessa kiireessä, ja kun hän sai kirjojaan käsiinsä, ei hän tahtonut tuntea niitä omikseen. Ne olivat väärin ladottuja ja muutettuja ja painetut ilman korjauslukua. Jacobsen s. 319 alav. 3.

² Raestad, s. 8 s. 5; Rintelen s. 23; Torben Lund m.t.s. 54. Myös teatteri, jonka uudelleensyntyminen alkoi niinkään renessanssin aikana, haki privilegiosta taloudellista turvaa, joka annettiin teatterinjohtajille. Sävellysteoksillekin myönnettiin painatusprivilegioita, mutta ne eivät kuiten-

Privilegit säilyivät etupäässä kirjanpainajien ja kustantajien suojana kilpailua vastaan aina 18 vuosisadan alkupuolelle. Ne eivät sisältäneet tekijänoikeutta siinä merkityksessä, jossa se nykyään ymmärretään. Ensiksikin ne olivat ruhtinaan mielivaltaista riippuvia, hänen suosionosoituksiansa, ja mikäli niissä tekijänkin oikeus silloin tällöin huomioitiin, oli tuo oikeus vain privilegion refleksi vaikutusta. Privilegit olivat myös läheisessä yhteydessä sensuuriin, joka niinkään oli syntynyt kirjapainotaidon jälkisatona.¹ Kuitenkin ne eivät käytännössä olleet täysin merkityksettömiä tekijäinkään kannalta. Ilman privilegiota ei teoksella ollut suojaa jälkipainantaa vastaan. Sen johdosta Mozartin sävellyksiä painettiin luvatta sekä hänen eläessään että kuolemansa jälkeen suuria painosmääriä, ja Beethoven jäljennytti sävellyksiään asunnossaan estääkseen väärinkäytöksiä.^{2, 3}

4. Luonnonoikeuden vaikutus tekijänoikeuden kehitykseen.

Kehitys sai uuden suunnan luonnonoikeuden vaikutuksesta 17. ja 18. vuosisadalla. Syntyi oppi henkisestä omistusoikeudesta teoksiin, jota oppia ensiksi esitti saksalainen Beier v. 1690.

kaan joutuneet uuden ajan kanssa kosketukseen samassa määrin kuin muut henkiset tuotteet. Säveltäjät luovuttivat teoksensa tavallisesti maallisten tai hengellisten laitosten tarpeisiin ja sävellykset olivat pääteosten, draaman tai tanssin alistettuja osia. Suuria teoksiansa säveltäjät sitäpaitsi vallitsivat omistusoikeuksiansa nojalla partituureihin, joita he lainasivat tai jäljennyttivät asettamallaan ehdoilla. Varsinaisen tekijänoikeudenkin kehityksessä säveltaide jäi jälkipäähän. Vrt. Raestad m.s; Nitze s. 13; Cahn-Speyer s. 232; Bekker s. 33 ss.

¹ Mitteis m.s; Knoph s. 20; Raestad s. 7; Kohler, Urheberrecht s. 32 s.

² Cahn-Speyer s. 232.

³ Varsinainen tekijänoikeus ei kuitenkaan ollut vallan vieras puheenaolevan ajan katsantokannalle. Niinpä Baselin neuvosto kielsi v. 1531 kirjan jälkipainannon 3 v:n aikana teoksen ilmestymisestä, ja Nürnbergin neuvoston v. 1633 antamassa asetuksessa ilmaistiin ajatus, ettei privilegioita vailla olevia teoksia saanut painattaa ilman tekijän lupaa. Ranskan akatemian uusjärjestelyssä v. 1733 kiellettiin sen jäsenten teosten jäljentäminen. Niinkään oli toisinaan säädetty rangaistuksia signeeraamattomien taideteosten kopioimista vastaan. Röthlisberger-Mentha s. 5; Kohler m.t.s. 61, 66; Rintelen s. 23 s.

Locke korosti työn merkitystä omistusoikeuden saannolle, ja Ehlers tuottajan oikeutta tuotteeseensa.¹ Valitusajan filosofit puhuivat voimakkaasti tekijän "luonnollisen" oikeuden puolesta henkisiin tuotteisiinsa. Tämä oikeus oli, opettivat filosofit, yhtä luonnollinen kuin omistajan oikeus fyysilliseen esineeseen, oikeastaan luonnollisempikin, koska tekijä oli itse luonut teoksen.²

5. Englannin tekijänoikeuslaki v. 1709 ja *Lex Hogarth v. 1735*. Englanti joutui, suurelta osalta Locken vaikutuksesta, kulkemaan tekijälainsäädännössä edeltäkävijämaana. Siellä säädettiin v. 1709 ensimmäinen uudenaikainen tekijänoikeuslaki, *An Act for the Encouragement of Learning*, joka antoi kirjailijoille ja säveltäjille yksinoikeuden (*copyright*) painattaa teoksiansa 14 v:n aikana, ja jos he vielä tämän ajan umpeenkuluttua olivat elossa, edelleen 14 v:n aikana. Edellytyksenä oikeuden syntymiselle oli kuitenkin, että teoksen nimi, ennen teoksen painattamista, merkittiin erityiseen rekisteriin. Taiteilijan yksinoikeus tunnustettiin v. 1735 annetulla lailla, joka syntyi tunnetun taidemaalarin Hogarthin aloitteesta ja sai siitä nimen *Lex Hogarth*; piirustukset ja gravyyrit, mutta eivät maalaus-taiteen tuotteet, olivat sen mukaan suojattuja niinkään 14 v:n ajan. Valistusaikana esitetyn luonnonoikeudellisen katsantokunnan ilmauksena oli Pohjois-Amerikan unionin valtiosääntöön v. 1787 otettu säännös, jolla kongressi valtuutettiin säätämään lakeja tekijän yksinoikeudesta määrätyn ajaksi; ensimmäinen "Federal Copyright Law" säädettiin 1790.³

¹ Ehlers selitti, että sen mitä ihminen voimiensa käyttämisen avulla tuotti, täytyi riidattomasti olla hänen omaisuutensa, ja että näin syntyneistä tuotteista olivat epäilyksittä ajatukset, joita ihmisen henki loi, tärkeimmät. *Ehlers* ss. 19, 124.

² Diderot: "L' auteur est maître de son oeuvre, ou personne dans la société n'est maître de son bien." *Lemoine* s. 91.

³ *Rintelen* s. 19; *Kohler*, Urheberrecht ss. 51, 487; *Eberstein* m.t.s. 7 ss; *Lemoine* s. 9; *Ihrfors* s. 35; *Sohlberg* s. 23 s; *Weil* s. 17. Sitä ennen oli Tanskassa v. 1741 annettu asetus, joka toisinaan tulkitaan ensimmäiseksi Manner-Euroopassa ilmestyneeksi tekijänoikeutta koskevaksi laiksi. Niin esim. *Torben Lund*, Forfatterretten s. 14. Vrt. kuit. *Eberstein* m.t.s. 10 ss.

6. Ranskan vallankumous ja tekijänoikeus. Käänteentekevä merkitys tekijänoikeuden kehitykselle oli kuitenkin vasta Ranskan vallankumouksen lainsäädännöllä. Kaikki privilegiot, niiden mukana kirjanpainajain ja kustantajain, kumottiin, ja se koitui kirjailijain ja taiteilijoiden hyödyksi. Omituisen sattuman johdosta tuli tekijänoikeudesta ensimmäisenä osalliseksi draaman esittäminen näyttämöllä. Draamojen näytelmällinen esittäminen oli tullut vapaaksi. Beaumarchaisin "Figaron häät" olisi ollut teatterien käytettävissä, mutta Beaumarchaisin onnistui kaunopuheisuudellaan saada kansalaisensa ymmärtämään, mitä vääryyttä tuollainen vapaus tiesi, ja niin syntyi v. 1791 "Lex Beaumarchais" l. "la loi relative aux théâtres et au droit représentation et d'exécution des oeuvres dramatiques et musicales." Sen mukaan oli draaman tekijälle pidätetty yksinoikeus sen julkiseen esittämiseen elinaikansa ja 5 v. vielä sen jälkeen. Lopullinen askel tekijänoikeuden (*droit d'auteur*) legalisoimiseksi astuttiin 2 vuotta myöhemmin, kun 1793 säädetyllä lailla kirjailijoille, säveltäjille, taidemaalareille ja taidepiirtäjille myönnettiin yksinoikeus myydä ja levittää henkisiä tuotteita elinaikansa ja heidän perillisilleen 10 v. sen jälkeen Tämä individualistiselle perustukselle rakennettu laki, joka tosin useasti muutettuna, on vieläkin voimassa Ranskassa, on ollut kaikkien muiden maiden tekijänoikeuslakien esikuvana, niiden "Magna Charta". Nimikkeessään, joskaan ei tekstissä, laki karakterisoi tekijänoikeuden omistusoikeudeksi (*droit de propriété*) ja on sen kautta antanut lujan pohjan mainitun oikeuden tieteisopilliselle ja sosiaaliselle perustelulle.¹

7. Tekijänoikeus Saksassa ja Neuvostoliitossa. Lainsäädäntö muualla Euroopassa seurasi pian Ranskan esimerkkiä. V. 1837 säädetyllä liittopäätöksellä vahvistettiin Saksan eri valtioille yhteiset tekijänoikeudelliset periaatteet. Teos oli suojattava 10 v. ilmestymisensä jälkeen, mikä määräaika v. 1845 pidennettiin 30 vuodeksi. Samoihin aikoihin eri valtiot alkoivat säätää näitä

¹ *Lemoine* s. 9 ss; *Kohler* m.t. ss. 46, 105; *Eberstein* m.t.s. 14 ss; *Rintelen* s. 22.

periaatteita vastaavia lakeja, Preussi esim. v. 1837. Koko Saksan valtakunnalle yhteinen laki kirjallisuuden ja sävellysten suojaksi saatiin aikaan v. 1870, kuvaamataiteiden ja valokuvien suojaksi v. 1876. Molemmat lait uudistettiin parannetuissa muodoissa vv. 1901 ja 1907 ja ovat edellensä muutettuina voimassa.¹ Neuvostoliitossa tekijälainsäädäntö on periaatteellisesti seurannut muiden Euroopan maiden esimerkkiä. V. 1928 annetun dekreetin mukaan kirjalliset, taiteelliset ja tieteelliset teokset suojataan eräitä poikkeuksia lukuunottamatta, tekijän eliniän ja 15 v. hänen kuolemansa jälkeen, ja käsittää suoja, paitsi yksinoikeutta teoksen julkistamiseen ja toisintamiseen, myös tekijän moraaliset oikeudet.^{2, 3}

8. *Ruotsi-Suomen tekijänoikeus.* Ruotsi-Suomen tekijänoikeus osoittaa samoja kehityspiirteitä kuin muidenkin Euroopan maiden. Aluksi kiinnitettiin huomiota vain kirjanpainajan ja kustantajan oikeuksiin, jotka tavallisesti olivatkin samassa kädessä, ja heidän suojaksensa annettiin privilegioita, sekä yleisiä että erikoisia. Ensimmäinen merkityksellinen privilegio oli kirjanpainaja Reusnerille v. 1614 annettu yleisprivilegio.⁴ Siinä tekijänkin oikeus otettiin jossakin määrin varteen; jälkipainantakiellosta tehtiin poikkeus sen tapauksen varalta, että tekijä itse, joka kirjat oli tehnyt ja painattanut, tahtoi ne uudelleen julkaista painosta. Erikoisprivilegiot olivat tavallisimpia ja ne myönnettiin monesti kirjojen tekijöille. Niinpä sai Schmedeman v. 1702 privilegion tunnetulle lakiteokselleen, Abrahamsson v. 1726 maanlain kommentaarilleen ja Nehrman v. 1729 yhdistetyille teoksilleen. *Jurisprudentia civilis* ja *Processus civilis* jne. V. 1752 annettiin

¹ *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 3; *Mitteis* s. 13; *Poirier* s. 19; *Schlittgen* s. 8; *Ihlfors* s. 29; *Lyon-Caen et Delalain* s. XXVIII s.

² *Knoph* s. 30; *Röthlisberger* s. 226 ss.

³ Uusimmista Manner-Euroopan tekijälacista on mainittava v. 1941 ilmestynyt Italian tekijälaki, jonka perustavat säännökset sisältyvät samana vuonna annetun siviililain (*Codice Civile*) V kirjaan (*Il libro del Lavoro*) (509—517 art).

⁴ Kirjapainotaito oli tuotu Ruotsiin v. 1483, Suomeen 1642.

ensimmäinen yleinen teoksien painattamista koskeva asetus. Siinä määrättiin perustettavaksi erityinen "boktryckerisocietet" niminen laitos valvomaan kirjapainojen järjestystä, ja painaminen ilman edelläkäynyttä sensuuria kiellettiin. Asetus oli privilegiojärjestelmän kannalla. Kuitenkin oli pienehköihin, enintään 10 tai 12 arkkia sisältäviin teoksiin nähden säädetty, että jos joku oli ensimmäisenä painattanut tällaisen kirjan privilegiottakin, sen jälkipainanta oli muilta kielletty. Tällaisen kirjan tekijä sai niin muodoin teokseensa eräänlaisen oikeuden, jonka hän oli oikeutettu siirtämään toiselle. Tällä kannalla oli lainsäädäntö, kun Suomi erotettiin Ruotsista. V. 1766 painovapausasetus ei ollut tehnyt muutoksia tekijän oikeuteen nähden. Molemmissa maissa otettiin sanottua oikeutta koskevat säännökset painoasetuksiin.¹

9. *Kehitys Ruotsissa.* Painovapausasetus v. 1810 aiheutti täydellisen vallankumouksen Ruotsin tekijänoikeuden alalla. Kirja selitettiin olevan tekijänsä tai hänen laillisen oikeudenomistajansa omaisuutta; ilman tekijän tai kustantajan suostumusta ei kukaan ollut oikeutettu kirjaa painattamaan tai jälkipainattamaan. Näin oli Ruotsin oikeusjärjestelmään tuotu todellinen tekijänoikeus, johon nähden Ruotsi meni esikuvaansa Ranskaa pitemmälle; tekijänoikeus oli ajallisesti rajoittamaton. Muissa suhteissa vieläkin voimassaoleva 1812 vuoden painovapausasetus säilytti tekijänoikeuden ajallisen rajoittamattomuuden. Vasta v. 1841 supistettiin suoja-aikaa jonkin verran; tekijänoikeus oli voimassa vain tekijän elinajan ja 20 v. hänen kuolemansa jälkeen, mutta säilyi vielä senkin perästä, jos perilliset olivat ennen suoja-ajan umpeenkulumista käyttäneet hyväksensä julkaisemisoikeutta. Näin menettelemällä tekijän perilliset toinen toisensa jälkeen saattoivat tehdä tekijänoikeuden ajallisesti rajoittamattomaksi. Lopullisesti supistettiin suoja-aika vasta v. 1877 "om äganderätt till skrift" säädetyllä lailla, jolla tekijänoikeussäännöstö erotettiin painovapausasetuksesta.²

¹ *Lvk* s. 15 s; *Eberstein* m.t.s. 20 ss; *Ask* s. 10 ss.

² *Lvk* s. 16 s; *Eberstein* m.t.s. 70 ss; *Ask* s. 12 ss.

Nimestänsä huolimatta ei tekijänoikeutta edellämaitussa 1877 v:n laissa perustelujensa mukaan enää ollut pidettävä ”täydellisenä” omistusoikeutena; se ei ollut käsitteellisesti ”ai- van samaa” kuin tavallinen omistusoikeus. Oikeus oli rajoitettu kestämään tekijän elinajan ja 50 v. hänen kuolemansa jälkeen. Käännöksen tekijällä oli käännöksensä sama oikeus kuin alkuperäisen teoksen tekijällä tuotteeseensa. Tekijälle tunnustettiin yksinoikeus, tosin vain rajoitettu, teoksensa kääntämiseen, joka oikeus aikaisemmin oli kokonaan puuttunut — kuka tahansa oli ollut oikeutettu kääntämään toisen teoksen vieraalle kielelle. Mainittu yksinoikeus oli ehdoton vain julkaisemattomaan teokseen nähden. Jos teos oli julkaistu, oli tekijällä yksinoikeus kääntämiseen vain kielen toiseen murteeseen — ruotsin-, norjan- ja tanskan kielet luettiin saman kielen eri murteiksi —, mutta muuten tekijät osoitettiin hankkimaan yksinoikeus kääntämiseen julkaisemalla teos yht’aikaa useammalla, sen nimilehdessä mainitulla kielellä. Syynä tähän pidättyvyyteen oli se, että teoksen kääntämistä ulkomaisista kielistä ruotsin kielelle pidettiin tärkeänä sivistyksen kohottamisen kannalta; pelättävissä oli, että jos Ruotsi rajoitti omien teostensa kääntämisoikeutta, ulkomaiset kirjailijat voisivat ruveta vaatimaan teostensa kääntämisestä niin korkeita palkkioita, että käännöskirjallisuuden julkaisemiselle syntyisi vaikeuksia. V. 1883 käännösoikeutta laajennettiin siten, että jos tekijä oli teoksen nimilehdessä pidättänyt itselleen kääntämisoikeuden, oli hänellä tämä oikeus vuoden ajan teoksen ilmestymisestä ja senkin jälkeen, jos teos oli sanottuna aikana käännetty ja julkaistu, vielä 3 vuotta. Mitä teoksien julkiseen esittämiseen tuli, oli draaman tai draamasävellysteoksen julkinen näyttämöllinen esittäminen ilman tekijän lupaa 1877 v:n lain mukaan kielletty tekijän elinajan ja 5 v. sen jälkeen. Puhtaasti musiikilliset teokset tulivat oikeussuojasta osallisiksi vasta lakiin v. 1897 tehdyn muutoksen kautta, mutta koski muutoskin vain julkaisematonta ja sellaista sävellysteosta, jonka esittämisoikeuden tekijä oli itselleen pidättänyt.¹

¹ *Lvk* s. 16 s; *Eberstein* m.t. s. 17 ss.

V. 1877 lakiin tehtiin vuosien kuluessa useita muitakin kuin edellä mainittuja muutoksia. V. 1919 säännöstettiin tekijänoikeus kokonaan uudellensa säätämällä siitä 3 eräin muutoksin vieläkin voimassaolevaa lakia, nimittäin: 1. *Lag om rätt till litterära och musikaliska verk* (jälj. sit. ”Ruotsin kirjailijalaki”); 2. *Lag om rätt till verk av bildande konst* (jälj. sit. ”Ruotsin taiteilijalaki”); ja 3. *Lag om rätt till fotografiska verk*. Tekijänoikeuden suoja-aika supistettiin niissä varsinaisiin henkisiin tuotteisiin nähden 30 v:ksi tekijän kuolinvuoden jälkeen; valokuviiin nähden se säädettiin 15 v:ksi kuvan ensi kerran tapahtuneesta julkaisemisesta.

10. *Kehitys Suomessa*. Ruotsista eroamisen jälkeen Suomessa annettiin v. 1829 painoasetus, jonka 83 §:ssä säädettiin, että kirjan tekijällä ja kääntäjällä oli elinaikanaan ja hänen perillisillensä 25 v:n aikana hänen kuolemansa jälkeen yksinomainen oikeus julkaista ja myydä teos, kuten muukin ansaitsemansa omaisuus. Valtiosäätyjen myötävaikutuksella v. 1865 annetun painoasetuksen 8 §:ssä säädettiin tekijänoikeudesta, että kirjallinen omistusoikeus, joka myös käsitti yksinomaisen oikeuden julkaista teoksen käännöksen, oli tekijällä elinaikansa sekä hänen perillisillensä ja oikeudenomistajillaan 50 v. hänen kuolemansa jälkeen ja senkin perästä vielä hänen leskellään ja lapsillaan niin kauan kuin he elivät. Ulkomaalaisen tekijän teoksesta toimitettu käännös tuotti samanlaisen omistusoikeuden käännökseen. Tekijänoikeus käsitti näytelmän julkisen esittämisen. Suojattuja olivat niinikään nuotit, kartat ja kaikenlaatuiset kuvaukset, mikäli niihin pannun työn harkittiin voivan perustaa yksityisen omistusoikeuden. Mainittu asetusta oli säädetty kestämään vain seuraavain valtiopäiväin loppuun; sitä ei näillä uusittu. Hallinnollisessa järjestyksessä annettu 1867 v:n painoasetus ei sisältänyt muuta kysymyksessä olevaan alaan kuuluvaa kuin säännöksiä oikeudesta painattaa julkisia asiakirjoja.¹

¹ *Lvk* s. 18.

V. 1872 valtiopäiville kokoontuneet valtiosäädyt anoivat hallitukselta kirjallista ja taiteellista omistusoikeutta koskevaa lakiehdotusta. Sen johdosta asetettiin komitea valmistamaan asiaa ja sen laatiman ehdotuksen perusteella jätettiin 1877—78 vuoden valtiopäiville lakiesitys, mikä sitten johti valtiopäivien myötävaikutuksella syntyneen KirjTaitA:n antamiseen.

Ehdotuksensa perusteluissa oli komitea huomauttanut, että kirjailijan ja taiteilijan oikeus erosi omistusoikeudesta fyysilliseen esineeseen. Ensiksimmäinittu oikeus kohdistui tekijän ajatus- ja kuvitusvoiman tuotteeseen, ja tapa, jolla tekijä käytti oikeutta tuotteeseen-hyödyksensä, erosi tavallisesta omistusoikeudesta siinä, että kirjailija ja taiteilija luopui yksinomaisesta suhteestaan oikeutensa esineeseen, jonka hän jätti kaikkien nautittavaksi. Itse hän määräsi tavan, jolla yleisö tuli teoksesta osalliseksi sekä asetti tässä sekä yksilöllisiä että aineellisia etujaan tarkoittavia ehtoja. Myös siinä puheena oleva oikeus erosi omistusoikeudesta, että sen kestämisäika oli yleisten sivistysetujen vuoksi rajoitettava. Näistä syistä komitea hylkäsi nimityksen "kirjallinen ja taiteellinen omistusoikeus" ja ehdotti tekijänoikeudelle mainitun asetuksen sittemmin omaksunan nimityksen "kirjailijan ja taiteilijan oikeus työnsä tuotteisiin."¹

Tekijänoikeuden sisällyksen komitea määritteli, toisaalta hänen vapauttaan ja kansalaiskunniaansa suojelemaan oikeuteen verrattavaksi henkilökohtaiseksi oikeudeksi yksin päättää, oliko hänen teoksensa sekä milloin ja minkälaisena saatettava julkisuuteen, toisaalta varallisuus-oikeudeksi, joka hänelle myönsi mahdollisuuden häiritsemättä saada hyväksensä arvon, mikä teoksella voi sen kysynnän johdosta olla.²

Jälkipainantaa, s.o. monistamista ja levittämistä vastaan olivat KirjTaitA:n mukaan suojattuja "kirjailijan kirjatuohteet", suullisista esityksistä saarnat, luennot ja opetusta, hengenlynnystä tai huvitusta varten pidetyt esitelmät. Samaa suojaa nauttivat lisäksi teknilliset, maantieteelliset, topografiset, luon-

¹ *Lvk m.s.*

² *Lvk m.s.*

nontieteelliset ja muut sellaiset piirustukset ja kuvaukset, joita päätarkoitukseltaan ei ollut katsottava taideteoksiksi, niin myös rakennustaiteelliset piirustukset. Sävellysteokset luettiin asetuksessa samaan luokkaan.

Tekijälle oli pidätetty yksinomainen oikeus teoksen kääntämiseen kotimaisille kielille (suomi ja ruotsi) ja 5 v:n aikana teoksen ensimmäisestä ilmestymisestä lukien vieraille kielille. Ulkomaisen tekijän oikeus teoksen kääntämiseen kesti Suomessa samoin juuri mainitun ajan, ja oli sen voimassa olon ehtona, että kääntämisoikeus oli nimilehteen tehdyllä merkinnällä pidätetty. Kääntäjällä oli käännökseensä yhtäläinen oikeus kuin alkuperäisen teoksen tekijällä teokseensa. Kuvataiteellisista teoksista oli vastaavasti säädetty, että taiteilijalla oli yksinomainen oikeus jäljentää piirustus-, maalaus- tai plastilliseen taiteeseen kuuluva teoksensa samassa taidelajissa. Samanlainen oikeus hänellä oli taideteoksensa kuvauttamiseen ja jäljennöksinä monistuttamiseen vaskipiirroksella, teräspiirroksella, syövytyksellä, kivipainolla tahi muulla sellaisella tavalla taikka öljypainon, valamisen, valokuvaamisen tai muun sellaisen toimen kautta. Yhtäläinen oikeus oli myös sillä, joka vaskipiirroksella, kivipainolla, puupiirroksella tai muulla sellaisella taiteella oli jäljentänyt teoksen, jonka toisintamiseen toisella ei ollut yksinomaista oikeutta; kuitenkin saattoi jokainen samalla tai yhdenlaatusella tavalla itsenäisesti jäljentää alkuteoksen. Piirustus- tai maalaustaiteen tuotteiden jäljentäminen plastillisen taiteen avulla tai päinvastoin oli luvallista.

Mitä teoksen julkiseen esittämiseen tuli, oli painosta julkaisemattoman näytelmän julkisuuteen saattaminen näyttämöllä ilman tekijän lupaa kielletty. Jos näytelmä oli julkaistu ja tekijän nimi asianmukaisella tavalla ilmoitettu, oli näytelmän kirjoittajalla samoin yksinoikeus sen näyttämölliseen julkiseen esittämiseen, kuitenkin vain mikäli tällainen oikeus oli pidätetty. Julkinen esittäminen ilman näyttämöllistä menettelyä, esim. lausunta, oli jatkuvasti, niinkuin se oli ollut ennenkin, vapaa. Sävellysteoksen julkinen esittäminen oli suojattu vain, milloin se oli sepitetty näytelmän yhteydessä esitettäväksi.

Sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa olevien novellien sekä kaunokirjallisten ja tieteellisten kirjoitusten lainaaminen toiseen sanomalehteen tai aikakauskirjaan oli kielletty, jos niiden jälkipainantaoikeus oli pidätetty. Tällöin, samoin kuin yleensä, milloin lainaaminen teoksesta toiseen oli luvallista, oli lähde ilmoitettava. Niinikään oli rakennuksen rakentaminen julkaistun rakennuspiirustuksen mukaan sallittu.

Teos suojattiin tekijän elinajan ja 50 v. sen jälkeen; valokuva kuitenkin ainoastaan 5 v:n ajan.

Asetuksessa oli myös säännöksiä tekijänoikeuden luovuttamisesta ja ulosmittaamisesta sekä kustannusoikeudesta, niin myös rangaistuksista, luvattomasti valmistettujen teoksen kapaleiden takavarikoimisesta ja menetetyksi julistamisesta.

Asetus koski suomalaisen kirjailijan ja kuvaamataiteilijan Suomessa tai sen ulkopuolella ilmestynyttä teosta, niin myös sellaisen ulkomaalaisen kirjailijan ja taiteilijan teosta, joka oleskeli Suomessa ja saattoi teoksensa täällä julkisuuteen. Vastavuoroisuuden ehdolla saattoi hallitus julistaa asetuksen säännökset sovellettaviksi myös muihin sellaisen vieraan valtion kirjailijain ja taiteilijoiden teoksiin, jonka kanssa siitä oli tehty sopimus. Tällaisia sopimuksia ei kuitenkaan ennen Suomen itsenäistymistä Suomen hallituksen myötävaikutuksella syntynyt. Venäjän hallitus oli tosin tehnyt eräiden maiden kanssa sopimuksia, jotka oli tarkoitettu myös Suomea velvoittaviksi, mutta Suomessa katsottiin, etteivät ne, sisältäen asetuksen kanssa ristiriitaisiakin säännöksiä, olleet Suomea sitovia.¹

V. 1897 valtiosäädöt olivat anoneet KirjTaitA:n muuttamista siihen suuntaan, että taiteilijoille vakuutettaisiin laajennettu tekijänoikeus teoksiinsa. Lainvalmistelukunta, jonka harkittavaksi senaatti antoi asian, laatikin asiasta v. 1905 ehdotuksen, jossa esitettiin etenkin rakennustaiteellisten ja sävellysteosten sekä taidetyön tuotteiden oikeussuojaa lisättäväksi,² mutta eh-

¹ Lvk s. 20; hall. esit. N:o 89 1926 vp. s. 2. Vrt. myös Lvk laus. 1912 s. 4 s.

² Lvk ehd. 1905 s. 14 ss.

dotus ei johtanut toimenpiteeseen. V. 1919 lainvalmistelukunta sai toimekseen tehdä ehdotuksen kirjailijain ja taiteilijoiden oikeudesta työnsä tuotteisiin voimassa olleen lainsäädännön uudistamisesta. Ehdotus oli laadittava niin, että Suomen kävi mahdolliseksi liittyä Bernin kansainväliseen, kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista varten perustettuun liittoon, jonka jäsen Suomi ei ollut. Lainvalmistelukunta sai ehdotuksen valmiiksi v. 1920, seuraten siinä pääasiassa Ruotsin vastikään ilmestyneitä tekijänoikeuslakeja; mm. ehdotettiin asiasta säädettäväksi 3 eri lakia, nimittäin tekijänoikeudesta kirjallisiin ja sävelmäteoksiin, kuvaamataiteiden teoksiin ja valokuviiin.¹

Lainvalmistelukunnan ehdotus jäi vuosikausiksi lepäämään. Kun esitys asiasta vihdoinkin annettiin v. 1926 valtiopäiville, oli siinä v.t. opetusministerin E. N. Setälän toimesta oleellisissa kohdin poikettu lainvalmistelukunnan ehdotuksesta. Esikuvana oli ilmeisesti käytetty Norjassa v. 1925 ilmestynyttä prof. Knophin puheenjohdolla toimineen komitean ehdotusta "Lov om vern for åndsverker" nimiseksi laiksi. Niinpä kirjallisia, sävellys- ja kuvaamataiteiden teoksia, s.o. varsinaista tekijänoikeutta koskevat säännökset oli koottu yhteen lakiin, ja laki sen johdosta saanut toisen nimenkin: "Laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin", muista poikkeuksista tässä yhteydessä puhumatta. Lisäksi oli esitykseen Knophin komitean ehdotusta seuraten otettu uusiakin, lainvalmistelukunnan ehdotukseen sisällyttömiä säännöksiä. Asiaa eduskunnassa käsiteltäessä poistettiin esityksestä eräitä periaatteellisesti kauas kantoisia kohtia, mutta muutoin siihen tehtiin vain eräitä muutoksia ja laki vahvistettiin 3/6 1927, tullen voimaan 1/8 1927. Samana päivänä tuli noudatettavaksi myös laki oikeudesta valokuviiin, joka oli käsitelty rinnan edellämainitun lain kanssa ja vahvistettiin niinikään 3/6 1927. Myöhemmin on TekijäL:ään tehty eräitä muutoksia ja lisäyksiä. V. 1938 ryhdyttiin toimenpiteisiin yhdenmukaisten tekijälakien säätämiseksi Suomea sekä muita pohjoismaita varten. Helmikuussa v. 1948 valmistui näissä

¹ Lvk s. 11.

maissa asetettujen tekijänoikeuskomiteain laatima, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta yksimielinen, tosin viimeistelemätön luonnos laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin tuotuksiin.

11. *Tekijänoikeuden kansainvälisen oikeussuojan kehitys.* Niin kauan kuin kanssakäyminen eri kansojen kesken kirjallisuuden, taiteen ja tieteen alalla oli vähäistä, tekijänoikeuslakeja oli säädetty vain kansallisia etuja silmälläpitäen. Kukin maa suojaasi ainoastaan siinä ilmestyneitä teoksia. Niin oli menetelty jo privilegiojärjestelmän aikana,¹ ja varsinaisessa tekijälainsäädännössä toteutettiin periaatetta "so viele Länder, so viele Rechte". Viime vuosisadan jälkipuoliskolla havaittiin tekijänoikeuden yleinen kansainvälinen säännöstäminen tarpeelliseksi; kirjallisten teoksien jälkipainanta ja kääntäminen kielestä toiselle ilman tekijän lupaa oli tullut yleiseksi etenkin Leipzigissa ja Belgiassa ja johtanut muihinkin väärinkäytöksiin, jota eivät eräiden maiden välillä tehdyt bilateraaliset, diplomaattiseen vastavuoroisuuteen perustuvat litteräärisopimukset olleet voineet riittävässä määrässä poistaa.² Lamartine ja Balzac Ranskassa kirjoittivat leimuavia kirjoituksia niitä vastaan ja yhä laajenevissa piireissä syntyi muuallakin voimakas mielipide, joka vaati kansainvälisiä toimenpiteitä epäkohdan korjaamiseksi.³ Pariisin maailmannäyttelyn yhteydessä v. 1878 perustettiin asiaa ajamaan "Association littéraire et artistique internationale", jonka ensimmäiseksi puheenjohtajaksi tuli Victor Hugo. Yleinen opinio kehittyi nopeasti ajatukselle suopeaksi, ja

¹ Toisinaan oli haettu privilegioita useissa maissa; niin esim. oli tehnyt Rubens vaskepiirrokselleen "Ristiltä alasottaminen". *Raestad* s. 12. Samoin sai Hugo Grotius Pariisissa privilegion teokselleen "Traité du droit de la guerre et de la paix" v. 1625. *Ruffini* s. 448.

² *Grundtvig* s. 12; *Ruffini* ss. 446, 450; *Lyon-Caen et Delalain* s. XXVII.

³ *Knoph* mainitsee s. 169 alav. 1, että muuan hollantilainen kirjakauppias oli jo Aachenin rauhankonferenssissa v. 1748 ehdottanut rauhansopimukseen otettavaksi säännöksen siitä, että oli ryhdyttävä taistelemaan jälkipainannan väärinkäytöksiin ehkäisemiseksi.

v. 1886 tehtiin ns. Bernin sopimus I. konventio turvaamaan tekijän oikeuksia oman maansa ulkopuolella. Siihen liittyivät heti useat tärkeät kulttuurimaat, Ranska, Saksa, Englanti, Italia, Belgia ja Espanja, ja myöhemmin monet muut maat, Ruotsi v. 1904, Suomi v. 1928. Ennen toisen maailmansodan syttymistä oli sopimuksen jäsenvaltioiden luku 40, edustaen yhteensä ihmisiä yli miljardin. Sen ulkopuolelle olivat jääneet mm. Neuvostoliitto, USA sekä miltei kaikki Etelä-Amerikan valtiot.¹ Ne maat, jotka ovat ns. panamerikkalaisen unionin jäseniä, ovat solmineet konventioita kirjallisen ja taiteellisen omistusoikeuden ("copyright") suojaksi, viimeksi Havannassa v. 1928. Niiden säännökset ovat oleellisissa kohdin sopusoinnussa Bernin sopimuksen kanssa. Bernin ja Havannan konventioiden yhdistämisestä maailman tekijänoikeudeksi käytiin ennen toista maailmansotaa keskusteluja, jotka eivät kuitenkaan siihen mennessä johtaneet tuloksiin.² Tätä puutetta on korjattu yksityisillä valtiosopimuksilla, joita eri Euroopan valtiot ovat tehneet mm. USA:n kanssa, Suomi v. 1928.

Bernin konventioon pääsevät osallisiksi valtiot, jotka hyväksyvät siinä tekijänoikeuden suojaksi säädetyt ns. vähimmäisoikeudet. Sopimusta voidaan muuttaa vain jäsenten yksimielisellä päätöksellä. Konventioon tehtiin muutoksia ensi kerran lisäsopimuksella Pariisin konferenssissa v. 1896, minkä ohessa eräitä sekä alkuperäisen että lisäsopimuksen säännöksiä selitettiin julkilausumalla. Berliinissä v. 1908 pidetyssä konferenssissa sopimuksen ja mainittujen päätösten määräykset eräin muutoksin ja lisäyksin yhdistettiin yhtenäiseksi sopimukseksi, jota vielä täydennettiin Bernissä v. 1914 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla. V. 1928 sopimus uusittiin jälleen Rooman konferenssissa. Uusintojen johdosta sopimusta nimitetään uusituksi Bernin sopimukseksi (UBS).³ V. 1938 oli tarkoitus Brysselissä

¹ *Knoph* s. 169 s.

² Rooman tekijänoikeuskonferenssissa v. 1928 hyväksyttiin sitä koskeva toivomus. *Raestad* s. 175.

³ Sopimuksen täydellinen nimi on suomeksi käännettynä "Bernin sopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta 9 päivältä syys-

jälleen pitää konferenssi eräiden lisäysten ja muutosten tekemiseksi sopimukseen, mutta aie lykkääntyi kansainvälisen tilanteen johdosta aina vuoteen 1948.

Berliinin konferenssissa ei kumottu aikaisempia säännöksiä. Sen johdosta liittomaat saattoivat selittää, että ne yhdessä tai toisessa kohdassa tahtoivat pysyä alkuperäisen sopimuksen tai Pariisin päätösten kannalla.¹ Roomassa uusittu sopimus sen sijaan tuli entisten säännösten tilalle. Kuitenkin pysyivät aikaisemmat sopimuskirjat sovellettavina niiden maiden väleissä, jotka eivät ratifioineet uutta sopimusta (*UBS 27 art. 1 k*). Myös liittomaat voivat, vaikka hyväksyvät uuden sopimuksen, säilyttää aikaisemmat varauksensa, jos ratifiointikirjoja tallettaessaan antavat siitä julkilausuman (*27 art. 2 k*). Liittoon aikaisemmin kuulumaton maa saa myös ilmoittaa aikovansa, ainakin toistaiseksi, mitä teoksien käännöksiin tulee, asettaa Pariisin päätökset uuden sopimuksen säännöksiänsä tilalle (*25 art. 3 k*). Suomi on eräin rajoituksin liittynyt Roomassa tehtyyn sopimukseen (*UBSA 4 §*).

Ne valtiot, jotka ovat liittyneet Bernin sopimukseen, muodostavat liiton, joka on Sveitsin lakien alainen oikeushenkilö.² Sen hallinnollinen elin on ns. Bernin toimisto, Le bureau de l'Union internationale pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques, joka mm. julkaisee kuukautista aikakauskirjaa "Le droit d'auteur".

Bernin sopimusta tehtäessä esitettiin saksalaiselta taholta, että sopimus säännöstäisi tekijänoikeuden pääkohdiltansa yhtenäiseksi kaikissa siihen liittyneissä maissa ja samanlaisia esityksiä on tehty myöhemminkin, mutta ilman tulosta.³ Käytännölliset vaikeudet tällaisen ehdotuksen toteuttamiseksi on havaittu liian suuriksi. Sen vuoksi on sovittu vain siitä, että vieraan maan kansalainen voi vaatia teoksellaan kussakin liitto-

kuuta 1886, uusittu Berliinissä 13 päivänä marraskuuta 1908 ja Roomassa 2 päivänä kesäkuuta 1928.

¹ Eberstein m.t.s. 85; Raestad s. 165 s.

² Liiton oikeushenkilöllisestä luonteesta ks. tark. Ruffini s. 484 ss.

³ Jacobsen s. 310; Raestad s. 19.

maassa samaa oikeussuojaa kuin minkä maa, jossa hänen oikeutensa on loukattu, myöntää omille kansalaisillensa. Tämä ns. *kansallisen kohtelun periaate* on Bernin sopimuksen läpikäyvänä ajatuksena, jonka tarkemmasta soveltamisesta sopimus sisältää yksityiskohtaisia säännöksiä.¹

Alkuperäisessä Bernin sopimuksessa sanottiin sen koskevan kirjallisia, tieteellisiä ja taiteellisia teoksia sekä niiden muunnelmia; käännös oli suojattu 10 v:n ajan sen vuoden päättymisestä, jolloin teos ensiksi julkaistiin. Valokuvien ja tanssitaiteellisten (koreografisten) teosten suoja oli valinnainen, mutta jos jonkin liittomaan sisäinen lainsäädäntö suojaasi niitä, oli vieraan maan kansalaisen hyväksi niidenkin kohdalta tuleva kansallinen kohtelu. Berliinin konferenssissa sovittiin, ettei teosten oikeussuoja saanut olla riippuva mistään muodollisuuksista, ja suoja ulotettiin ehdottomasti valokuviin ja tanssitaiteellisiin teoksiin, ja oli rajoitetussa määrässä tuleva myös elänteellisten ja elokuvaisten sekä taidekäsityön ja -teollisuuden teosten osaksi. Käännökselle myönnettiin sama oikeussuoja kuin alkuperäiselle teokselle ja säveltäjälle oikeus teoksiensa julkiseen esittämiseen. Rooman konferenssissa otettiin sopimukseen mm. säännökset tekijän moraalisisista oikeuksista ja hänen yksinoikeudestaan teoksensa radioimiseen.² UBS:n säännöksiänsä loogillinen rakenne on syyllä antanut aihetta ankaraan arvosteluun.³

Mitä teokselle myönnettyyn oikeussuojaan tulee, seuraa kansallisen kohtelun periaatteesta, että suoja, sen laajuus ja tekijälle oikeutensa turvaamiseksi olevat oikeuskeinot määräytyvät sen maan lainsäädännön mukaan, jossa suojaa pyydetään; mikäli suoja ei jossakin suhteessa myönnetä oman maan kansalaiselle, ei ulkomaan kansalainenkaan voi sitä vaatia. Mutta tämän ohella on UBS:ssä säädetty, että vieraan maan kansalaisella on sitä paitsi oleva sopimuksessa erityisesti määrätty oikeudet

¹ Ks. niistä jälj. s. 349 s.

² Raestad s. 90 s.

³ Hoffman, Die Berner Uebereinkunft s. 11.

("des droits spécialement accordés", "Sonderrechte"). Nämä oikeudet on säännöstetty määräyksillä, joita nimitetään obligatorisiksi, imperatiivisiksi, spesifiikkisiksi yms. ja jotka sitovat liittoon kuuluvia maita. Niillä taataan tekijöille tietyt vähimmäis- l. minimioikeudet.

Sisällykseltään juuri mainitut säännökset ovat enemmän tai vähemmän kiinteitä. Muutamat niistä velvoittavat liittomaita *ehdottomasti*: liittomailla ei ole oikeutta sisäisessä lainsäädännössä poiketa niistä. Niinpä eivät liittomaat saa teoksen oikeus-suojan edellytykseksi asettaa mitään muodollisuuksia ja käännökseen tekijällä tulee olla sama oikeus kuin alkuperäiseen teokseen; niinikään on tekijälle taattu ehdoton yksinoikeus teoksen elokuvaiseen esittämiseen ja sanomalehdistölle artikkeleihinsa. Toisinaan sopimus määrittelee säännöksen vain *periaatteellisesti*: liittomaat voivat lainsäädännössään saattaa sen voimaan olosuhteiden mukaan. Näin on tekijän moraalisia oikeuksia ja teoksen siirtämistä mekaanisiin laitteisiin ja radioimista koskevien säännöksiä laita. Vielä on mahdollista, että suojaperiaate julkilausutaan sopimuksessa vain *yleisesti*, jolloin liittomailla on vielä suurempi vapaus suojan säännöstmiseen mielensä mukaan. Niin esim. kun sopimuksessa on sanottu, että sopimuksen määräyksiä on sovellettava sävellysteosten julkiseen esittämiseen.¹

Kukin liittomaa on velvollinen saattamaan sisäisen lainsäädäntönsä sopusointuun mainittujen obligatoristen säännösten kanssa. Jos laki soti näitä vastaan, on tuomioistuin kuitenkin mm. Suomessa velvollinen seuraamaan säädettyä lakia², mutta hallituksen tulee ryhtyä toimenpiteisiin lain korjaamiseksi. Lainlyönti voi antaa aiheen diplomaattisiin toimenpiteisiin muiden liittomaiden taholta ja johtaa vahingonkorvaukseen tai konvention purkautumiseen niiden suhteessa kysymyksessä olevaan

¹ Jaotus *Knophin* s. 173. Muista jaotuksista ks. esim. *Raestad* s. 74; *Hoffmann* m.t.s. 65. Vrt. *Streuli* s. 10; *Ruffini* s. 510 s.

² Muutamissa maissa voidaan UBS:ää soveltaa välittömästi (*jure conventionis*). Ks. tark. jälj. s. 348 s.

liittomaahan.¹ Mikäli vierasmaalainen tekijä siitä huolimatta, että liittomaan sisäinen lainsäädäntö on sopusoinnussa UBS:n säännösten kanssa, ei katso tuomioistuimelta saaneensa UBS:n edellyttämää oikeusturvaa, voi hänen kotimaansa hallitus tällaisen oikeuden epäämisen vuoksi ("deni de justice") kansainoikeudellista tietä, ei UBS:n perusteella, vaatia näin syntyneen asiantilan korjaamista välimiehien tai pysyvän kansainvälisen tuomioistuimen avulla, mikäli se asianomaisten maiden kesken tehtyjen sopimusten mukaan on mahdollista.²

UBS:n säännökset koskevat vain yksityisoikeuden alaa ja tätä ainoastaan tekijänoikeudellisilta puolilta. Jokainen liittomaa saa säätää julkisoikeudellista luonnetta olevia lakeja esim. teoksien maahan tuonnista, siveellisyyttä loukkaavista teoksista, tekijänoikeuden loukkauksen aiheuttamista seuraamuksista, niin myös tekijänoikeuden periytymisestä tai lakeja tekijöiden tahi teoksilla elinkeinoa harjoittavien trustiutumista vastaan jne.³ Myöskään ei UBS:llä ole mitään tekemistä kansainvälistä yksityisoikeutta koskevien normien kanssa, jotka esim. mitä tulee tekijänoikeudellisten luovutus-sopimusten täyttämipaikkaan, määräytyvät omien sääntöjensä mukaan.⁴

12. *Tekijäin etujärjestöt.* Tekijäin oikeuksien laajentuessa ja etenkin sen jälkeen kuin teoksien julkista esittämistä koskevat oikeudet (ns. petits droits) on myös pidätetty tekijöille, on tekijänoikeuden säännösten noudattamisen valvonta käynyt yksityisille teosten tekijöille ylivoimaiseksi tehtäväksi.⁵ Tämän vuoksi ja myös suojatakseen oikeuksiansa kustannus-, elokuva-,

¹ *Knoph* s. 175; *Raestad* s. 32. — UBS ei sisällä sanktiota sen varalta, että jokin liittomaa ei noudata sen säännöksiä. *Ruffini* s. 514.

² *Raestad* m.s.; *Hoffman* m.t.s. 38; *Knoph* m.s. Yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi eri liittomaiden lainkäytössä tehtiin Rooman konferenssissa pohjoismaiden taholta ehdotus säännöksen ottamisesta konventioon siitä, että erimielisyydet konvention tulkittamisesta jätettäisiin kansainvälisen tuomioistuimen tutkittavaksi. Ehdotus raukesi. *Raestad* s. 170 s.

³ *Raestad* s. 35 ss, 140 ss; *Knoph* s. 174 s; *Hoffman* m.t. s. 234.

⁴ *Hoffman* m.t.s. 36 s. Vrt. *Satter*, Die Berner Urheberrechtskonvention und das internationale Privatrecht. Geistiges Eigentum 1935 s. 241 ss.

⁵ *Lemoine* ss. 109, 119.

gramofoni- ja radioalalla syntyneitä ja järjestyneitä pääomayhtymiä vastaan, tekijätkin ovat järjestäytyneet ja muodostaneet etujärjestöiksi nimitettäviä yhteenliittymiä. Suomessa on tällaisista etujärjestöistä ennen kaikkea mainittava Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto r.y. ("Teosto") ja Suomen Näytelmäkirjailijaliitto r.y. Ne välittävät teoksien esittämislupia ja valvovat muutoinkin jäsentensä oikeuksia ja ovat sitä varten yhteistoiminnassa vastaavien ulkomaalaisten etujärjestöjen kanssa, jollaisia huomattavimmat ovat säveltaiteen alalla, Ruotsissa "Stim", Norjassa "Tono", Tanskassa "Koda", Ranskassa "Sacem", Saksassa "Stagma", Italiassa "Eida" jne. Etujärjestöt kuuluvat v. 1926 perustettuun kansainväliseen liittoon "Confederation internationale des Sociétés d'Auteurs & Compositeurs", joka on jakaantunut teoksien laadun mukaan alaosastoihin.¹

3 §.

TEKIJÄNOIKEUDEN YHTEISKUNNALLINEN TAUSTA.

Tekijänoikeuden sosiaalisia perusteita selvittäessä on sitä tarkastettava sekä individualistiselta että kollektivistiselta kannalta.²

1. *Individualistinen katsantokanta.* Varsinkin sellainen henkinen tuote, jonka valmistamiseen ei ole ulkonaista velvoitusta, s.o. jota tekijä ei ole nimenomaisesti sitoutunut tekemään ("tilattu työ") tai virka- tai työsopimussuhteen johdosta velvollinen aikaansaamaan, syntyy innoituksesta. Tiedemiestä innoittaa totuuden etsiminen, taiteilijaa luomisen ilo, i. kuten on sanottu (Schopenhauer), tekijä löytää kyvystä, joka hänelle on annettu, onnensa.³ Henkinen tuote, joka syntyy, on individua-

¹ *Jacobsen* s. 250 s. — Etujärjestöjen tehtävistä ks. tark. jälj. s. 296 ss.

² "École liberale", "liberale Tendenz" > "école collectiviste", "soziale Tendenz". *Poirier* s. 19; *Wertheimer* s. 18. Vrt. myös *Rintelen* s. 25 s.

³ *Kaila* s. 185: "Kun taiteilija tai tutkija luomishuomassa hahmottaa näkemysensä havaittavaan muotoon, kokee hän sitä syvähenkisen elämän

lista, ja oikeussuoja, joka tuotteelle myönnetään, on niinkään perusteiltaan individuaalista. Ei ole sattuma, että tekijänoikeuden läpimurto lainsäädännössä tapahtui yksilön muiden oikeuksien takaamisen yhteydessä Ranskan vallankumouksessa ja sitä seuraavina aikoina.¹

Teoksen suoja on, niinkuin ennen on mainittu, siinä, että sivullinen kielletään ilman tekijän suostumusta saattamasta teosta julkisuuteen tai toisintamasta sitä sen jälkeen kuin se on julkistettu. Suoja on tekijän persoonallisuuden suoja, mutta sanotun kiellon johdosta sivullinen estyy hyötymästä taloudellisesti tekijän kustannuksella; tekijän vallintavalta teokseensa on turvattu niin että hän voi, milloin haluaa, käyttää teosta taloudellisesti hyväksensä.

Toisinaan pannaan kiistaan tekijän siveellinen oikeus hankkia teoksesta taloudellisia etuja. Tekijän pitäisi tyytyä "Hellaan voitonseppeleeseen", s.o. kunniaan ja maineeseen; henkinen työ palkitsisi itse itsensä (Leo Tolstoi), runoudella ja filosofialla ei saisi ansaita rahaa (Schopenhauer).

Kovan todellisuuden edessä ei tällä katsantokannalla ole oikeutusta. "Vapaa" taiteilija tai tiedemies eivät tavallisesti ryhdy luomistyöhön palkan tai edes maineen toivossa, mutta kieltää heitä luovuttamasta teoksiansa yleiseen käyttöön taloudellista hyvitystä vastaan asettaisi heidät elämäntaistelussa vaikeuksiin. Epämällä kirjailijalta, taiteilijalta tai tiedemieheltä valta käyttää henkisiä tuotteitaan elämänsä ylläpitämiseen,

luomusta, joka on samaa kuin "taivaan valtakunta". Sattuvasti myös *Oinonen* s. 169: "Runoilijaa, samoin kuin tiedemiestä johtaa työhönsä sen lumous — —; luomisen tarve pyrkii väkevänä luonnonvoimana purkautumaan teoksi."

Kuuluisassa, Ranskan kansalliskonventiossa v. 1793 pitämässään puheessa tekijänoikeutta koskevaa lakiehdotusta tarkastaneen valiokunnan puheenjohtaja *Lakanal* lausui, että oikeus henkisen työn tuotteisiin oli vastaanantomattomasti kaikista omistusoikeuden muodoista se, jonka oikeutus vähimmin voitiin asettaa kyseenalaiseksi ja että lakiehdotuksen säännökset eräissä suhteissa muodostivat henkisen työn oikeuksien julistuksen. *Lyon-Caen et Delalain* s. 18; *Kohler*, *Autorrecht* s. 113.

tehtäisiin henkinen luomistyö niiden etuoikeudeksi, joilla ei ole tarvetta teostensa taloudelliseen hyväksikäyttöön. Periaatteelliselta kannalta voi siis tuskin olla muistuttamista sitä vastaan, että henkisiä tuotteita vaihdetaan taloudellisiin hyödykkeisiin.¹ Mutta myönnettävä on, että tilatun taiteellisen työn taso voi kärsiä siitä, että taiteen tulosten levittämisen jouduttua elokuvan, gramofonin ja radion kautta suurpääoman tai valtion käsiin, taiteilijain on palkitsemisen johdosta monesti taivuttava yleisön maun vaatimuksiin, jonka tyydyttäminen useissa tajuksissa vastaa pääoman tai valtion etuja.² Myöskään ei ole kiistettävissä, ettei tekijänoikeuden taloudellisen puolen liiallinen korostaminen ole omiansa kohottamaan henkisen työn tekijäin aatteellista tehtävää.³ Kuitenkaan ei näiden muistutusten merkitystä ole yliarvioitava. Teoksien uudet julkistamismuodot eivät ole yleisesti tehneet henkisiä tuotteita puhtaaksi kauppatavaraksi.⁴ Muistutukset kohdistuvat ilmiöihin, joiden eliminoimiseksi yhteiskunnan on käytettävä muita keinoja kuin kiistää henkisten tuotteiden luojien oikeus tuotteiden taloudelliseen hyödyntämiseen. Oikeudelliselta kannalta arvosteltuna ei palkkio kiinteänkään palkan muodossa, voi, niinkuin myös on väitetty, tekijältä riistää hänen muuta oikeuttansa teokseen. Yliopiston opettajain luennot ja pappien saarnat esim. jäävät heidän tekijänhallintaansa, vaikka he saavatkin niiden pitämi-

¹ "On sais qu'un noble esprit peut sans honte et sans crime tirer de son travail un profit légitime" (Boileau). — Beau-marchais vastasi teatterinjohtajille, jotka puolustivat "Figaron häitten" vapaata esittämistä ja vetosivat teoksen tekijälle tuottamaan kunniaan: "On a raison, la gloire est attrayante, mais on oublie, que pour en jouir seulement une année, la nature nous condamne à dîner 365 fois." Ks. Knoph s. 6. Nitzsche s. 12 mainitsee myös Goethen sanoneen: "Wenn uns das Talent einen guten Namen und die Neigung der Menschen verschafft, so ist billig, dass wir durch Fleiss und Anstrengung zugleich die Mittel erwerben, unsere Bedürfnisse zu befriedigen, da wir doch einmal nicht ganz Geist sind." Vrt. kuit. esim. Hyllested TFR 1940 s. 241.

² Vrt. Mayer s. 29; Knoph m.s.

³ Rintelen s. 31.

⁴ "Une marchandise", Mayer m.s.

sestä palkan; he säilyttävät yksinoikeuden teostensa julkaisemiseen ja moraaliset oikeutensa niihin.¹

Tekijän yksinoikeus henkisiin tuotteisiinsa on individuaalinen myös siinä mielessä, että tekijä kantaa vastuun siitä, mitä henkisiä tuotteita saatetaan julkisuuteen, s.o. toimitetaan kansakunnan yhteiseen sivistysvarastoon. Henkisten tuotteiden luojat ovat kulkeneet ihmiskunnan henkisen kehityksen tien viittaajina ja johdattajina. Kansallisen itsetunnon herättäminen ja yhteiskunnallisten epäkohtien paljastaminen on ollut suurten ajattelijoiden ja opettajien työtä. Kansakunnan elämästä on jäänyt pysyväksi vain se, mitä sen kirjailijat, tiedemiehet ja taiteilijat, tekniikan pioneereja, keksijöitä unohtamatta, ovat luoneet.² Kuluneina aikoina on tällainen kehitys tapahtunut henkisen vapauden vallitessa. Tekijänoikeuden säännöstys on erotettu painovapaussäännöstöstä, johon se aikaisemmin oli liitetty. Mikäli tekijän oikeutta päättää, mitä hän saa toimittaa julkisuuteen, rajoitetaan, estetään kulttuuriin syntymästä sitä monivivahteisuutta, joka on sen kehityksen ehto. Kirjallisuuden, taiteen ja tieteen alat ovat rajoittamattomat. Henkisten tuotteiden joukossa on paljon sellaista, joka tulee ja menee jälkiä jättämättä, ja sellaista, joka vaikuttaa turmelevasti, mutta sittenkin on turvallisinta jättää kansakunnan sivistystason muovautuminen henkisten tuotteiden tekijöiden individuaalisen vastuun ja vapauden varaan.

2. *Kollektivistinen katsantokanta.* Tekijänoikeuden alalla on myös kollektivistinen katsantokanta aina ollut jossakin määrin vaikuttamassa. Individualistinen ajatustapa voitti aluksi voimakkaasti alaa tekijänoikeuslainsäädännössä ja kulki niin sanoakseni voitosta voittoon, varsinkin verrattuna kiinteään fyysilliseen esineeseen olevaan omistusoikeuteen, jossa kehitys on kulkenut oikeutta rajoittavaan suuntaan. Mutta sen ohella ovat

¹ Kohler, Urheberrecht s. 229; v. Konow s. 16 s; Ask, s. 34.

² Schiller lausui runoilijoille: "Der Menschheit Würde ist in eure Hand gegeben. Bewahret sie! Sie sinkt mit euch. Mit euch wird sie sich heben." Sit. Knoph s. 39.

kollektivistiset käsitykset koko ajan olleet vaatimassa tekijänoikeuden rajoittamista yhteiskunnan hyväksi.

Kehitys jatkaa kulkuansa edelleen samalla kahdella linjalla. Individualistisen käsityksen voimakkuus ilmenee monin tavoin. Niiden henkisten toimintojen piiri, joille vaaditaan absoluuttista oikeuden suojaa, on ollut laajenemassa. Suojaa olisi myönnettävä myös sellaisille henkisille tuotteille, joilta puuttuu henkiselle luomistyölle ominainen omaperäisyys tai joissa, kuten taide-esityksissä, omaperäisyys on toista laatua kuin henkisissä tuotteissa. Tekijän moraalisten oikeuksien turva on viime aikoina lujittunut.

Toiselta puolen ei tekijänoikeuden yksinomaisuutta ole milloinkaan tunnustettu rajattomaksi. TekijäL 1 §:ssä säädetään tuo yksinomaisuus olevan olemassa vain sikäli kuin sitä ei ole samassa laissa rajoitettu. Absoluuttisen tekijänoikeussuojan ulkopuolelle ovat aina jääneet ns. vapaat teokset (julkiset asiakirjat ja puheet julkisissa edustustoissa jne), ja oikeus lainata tekijän julkisuuteen saatetusta teoksesta eräitä kohtia, on kaikkina aikoina ollut suuremmassa tai pienemmässä laajuudessa myönnetty, samoin kuin eräissä tapauksissa oikeus julkisesti esittää teos yleisön nähtäväksi tai kuultavaksi. Myös on tekijänoikeuden kestämisäika useimpien maiden lainsäädännössä rajoitettu.

Ne sosiaaliset perusteet, joilla tekijänoikeuden rajoittamista motivoidaan, ovat kahta laatua. Toisissa tehdään johtopäätöksiä mm. siitä merkityksestä, joka tekijän ympäristöllä on hänen teoksensa syntymiseen, toisissa johdetaan rajoituksia valtion yliherruudesta.

Jos lähdetään siitä useasti esitetystä väittämästä, ettei teos ole yksinomaan tekijän henkisen luomiskyvyn, lahjakkuuden ja taipumusten aikaansaama tulos, vaan että sen syntymiseen on vaikuttanut myös se henkinen ympäristö, "kulttuurimiljö", jossa tekijä on elänyt,¹ sanotaan tekijänoikeuden rajoitusten

¹ Ks. esim. *Wertheimer* s. 16 ja *Bekker* s. 39. Bekker korostaa erityisesti säveltäjän riippuvaisuutta yhteisöstä ja siitä, mitä ennen on sävelletty.

olevan hyvitystä "miljööön työkumppanuudesta". Mutta siitä onko ja missä määrin edellämainitussa väittämässä on perää, on eri käsityksiä olemassa. Vinding Kruse on sitä mieltä, että pitkät puheet henkisen ympäristön merkityksestä henkisten tuotteiden syntymiseen ovat vain osoituksena siitä, että väsyneiden aivojen lukumäärä nykyajan yhteiskunnassa on lisääntynyt.¹ Toiselta puolen vedotaan Goethen, jonka aivot eivät olleet väsyneimpiä.² Ympäristön merkitystä ei voida kokonaan kiistää. Tiedemiehellä, samoin kuin kirjailijalla ja taiteilijalla, on oppimista menneisyydestä ja nykyisyydestä. He ovat "aikansa lapsia". "Kulttuurimiljö" vaikuttaa henkisiin tuotteisiin tekijän tahtomattakin, mutta ei sillä perustuksella voida tehdä rajoituksia tekijän yksinoikeuteen. Tekijä loihii ympäristön suuresta yhteisestä sivistyksen aarraitasta uuden individualisen teoksen ja hänen yksinoikeutensa saa siitä riittävän oikeudellisen pohjan. Tekijänoikeuden rajoituksia voidaankin perustella, ei mainitulla syyllä, vaan joko sivullisen yhtä hyvällä oikeudella tai, mikä on tavallisempaa, yhteiskunnan tarpeilla, joiden johdosta mainitun oikeuden tietyt funktiot on luovutettava yhteiseen käyttöön.³

Tekijänoikeuden rajoittamispyrkimykset ovat viime aikoina saaneet voimakkainta tukea niissä maissa, joissa demokraattinen valtiojärjestelmä on korvattu absoluuttisella. Jo ennen Hitlerin vallananastusta, oli Saksassa esiintynyt mielipiteitä, joiden mukaan tekijänoikeuden pääproblemina oli yleisönoikeuden turvaaminen.⁴ Kansallissosialistinen Saksa näki tekijänoi-

¹ *Vinding Kruse*, *Ejendomsret* s. 433.

² *Knoph* s. 53 siteeraa erästä Goethen mietelmää, joka suomennettuna kuuluu: "Suurinkaan nero ei tee mitään suurteosta, jos hän elää ainoastaan omien lähteittensä (resurssiensa) varassa. Jokaiseen kirjoitukseeni olen minä saanut viitteitä tuhansilta ihmisiltä, tuhansista eri esineistä; oppinut ja tietämätön, viisas ja hullu, lapsi ja vanhus on minua auttanut työssäni. Minun tehtäväni on ollut sitoa yhteen aineksia, jotka kaikki ovat olleet lähtöisin todellisuudesta. Tämä on se synteesi, jolla on nimenä Goethe."

³ Vrt. *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 332; *Kohler*, *Autorrecht* s. 78.

⁴ *Hoffmann GRUR* 1930 s. 747.

keudessa vain sosiaalisesti sidottua oikeutta,¹ ja Rooman tekijänoikeuskonferenssissa Italian edustajat korostivat voimakkaasti sitä käsitystä, ettei tekijälle myönnetty yksinoikeus ole ainoa järjestelmä, jonka pohjalle tekijänoikeuden taloudellinen oikeussuoja voidaan rakentaa, vaan että hyvin voidaan ajatella sen tilalle otettavaksi yleinen pakkolupajärjestelmä² tai teosten vapaa käyttöoikeus maksua vastaan l. ns. tantieemi- (osapalkkio) systeemi.^{3, 4}

¹ *Sohn* s. 124; *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 28; *Wertheimer* s. 14. Sosiaalisesti sidotun oikeuden määrittelyssä kansallissosialismin värittämä tietoisoppi tahtoi nähdä tekijänoikeuden olemuksen teoksen ammatillisessa suojassa. Kysymys ei sen mukaan olisi teoksen esteettistaitteellisessa, vaan moraalisosiaalisessa puolessa. Kun teos on julkistettu, ei tekijälainsäädännön keskipisteenä enää olisi tekijä, vaan teos hyödykkeenä. *Hoffman* GRUR 1939 s. 2. Uuden katsantokannan tulkintamethoditkin olivat siitä syystä toiset kuin individualistisella pohjalla työskentelevän doktriinin. Mm. Goethen "Das Heidenroslein" (Ruusu kankahalla), joka vain epäoleellisesti eroaa Herderin "Fabellied"istä, olisi etupäässä sillä perusteella Goethen luomus, että se Schubertin säveltämänä ja muista syistä on saanut "einen ungeheuren sozialen Wert" ja on siten tullut Saksan kansan elävään henkiseen omistukseen. *Kopsch* GRUR 1939 s. 750. Oikea arvostelupohja on etsittävä siitä, että kumpikin runoversio perustuu kansanlauluun.

² Pakkolupa- l. pakkolisenssijärjestelmä luotiin Berliinin konferenssissa äänilevyteollisuuden hyväksi, ottamalla Bernin sopimukseen säännös, joka antaa liittomaalle mahdollisuuden säätää, että jos säveltäjä on myöntänyt jollekulle luvan teoksensa levyttämiseen, hänen tulee myöntää sama oikeus toisellekin levyttäjälle.

³ *Raestad* s. 114 s; *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 32; *Bekker* s. 41 s.

⁴ Rooman konferenssissa tehtiinkin sellainen uusi myönnytys kollektiviselle katsantokannalle, että UBS:n mukaan liittomaat saavat sisäisessä lainsäädännössään rajoittaa tekijäin yksinoikeutta teoksiensa esittämiseen yleisölle radiolaittein, kunhan tekijän moraalisia oikeuksia ja oikeutta kohtuullisen palkkion saamiseen ei loukata (*UBS 11-bis art.*). Tämän ja äänilevyjä koskevan vastaavanlaatuisen säännöksen (*13 art.*) nojalla *Raestad* päättää, että mikä hyvänsä suojajärjestelmä on sopu-soinnussa UBS:n säännösten kanssa, kunhan tekijä saa kohtuulliset taloudelliset ja moraaliset edut. *Raestad* s. 83. Ks. myös *Hoffmann* m.t.s. 33. Tahtomatta kiistää sitä, että tekijän taloudelliset intressit voivat tulla

Kollektivistinen käsityskanta on Neuvostoliitossa johdettu pitkälle. V. 1928 annetun dekreetin mukaan ei tekijällä ole yksinoikeutta teoksensa kääntämiseen, ja julkaistujen tai ennen julkisesti esitettyjen teosten esittämisen voi valtio sallia ilman tekijän suostumustakin; kuitenkin on tekijälle maksettava palkkio. Niin ikään valtio saa poikkeustapauksissa yksinoikeuden teoksen muunteluun palkkiota vastaan. V. 1929 on säädetty, että julkisesti esitetty teos on lupa radioida ilman tekijän suostumusta ja hänelle tulevaa palkkiota.¹ Mutta tekijän moraaliset oikeudet jäävät ilmeisesti koskemattomiksi.

pakkolupa- ja osapalkkiosysteemin mukaan kohtuullisesti huomioonotetuiksi, ei voida tunnustaa, että sanottujen tai niitä vastaavien järjestelmien voimaansaattamisen jälkeen tekijä, jonka teos voidaan vastoin hänen tahtoansa toisintaa, enää olisi teoksensa valtiasta, jolle pohjalle Bernin konventio perustuu. Vrt *Lemoine* s. 70. Siitä syystä mainittuja säännöksiä on pidettävä poikkeussäännöksinä ja sellaisina tulkittava eikä niiden oikeuttavan, kuten *Raestad* olettaa, kaikkien toisintamisfunktioiden sosialisoinniseen. Konferenssin valiokunta lausuikin mietinnössään pitävänsä selvänä, että liittomaat ryhtyvät puheensaolevaan tekijänoikeuden rajoitukseen vain, mikäli kokemukset osoittavat niiden välttämättömyyden. *Raestad* s. 147 ss. Mutta turha on kieltää, että teknilliset, sosiaaliset ja poliittiset seikat voivat, kun uusia keksintöjä, äänilevyjä, elokuvaa ja radiota on ruvettu yleisesti käyttämään henkisten tuotteiden toisintamiseen, helposti johtaa tekijänoikeuden nykyisen järjestelmän kriisiin. *Knoph* s. 49; *Caselli* s. 18.

¹ *Röthlisberger* s. 278 s, *Knoph* s. 32 ja *Hoffmann* m.t.s. 27 olettavat, että kollektivistinen ajatus on käytännössä toteutettu niin täydellisesti, että tekijä katsotaan kansanyhteisön jäseneksi, joka yhteisölle luovuttaa yksinoikeutensa ja saa siitä palkkion työpalkan muodossa, mikäli valtio tahtoo teoksen saattaa julkisuuteen.